

Economisch - Statistische Berichten

45e JAARGANG - 5 OKTOBER 1960 - No. 2255

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

H. BRONS Jr
MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80 *

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-2

EERSTE NEDERLANDSCHE

- PENSIOEN REGELINGEN
- RISICO - HERVERZEKERING
VAN PENSIOENFONDSEN

HOOFDKANTOOR
JOHAN DE WITTLAAN 50
's-GRAVENHAGE
TEL. (070) 51.43.51
POSTADRES: POSTBUS 5

Adviezen
en bemiddeling

inzake

levensverzekeringen

en

pensioencontracten

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010 of 01800) 5 29 39. Administratie:
(010 of 01800) 3 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam. Banque de Commerce,
Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Postkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
6 93 00; toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Pendel, een motief voor industrialisatie?

Na 1950 zijn er in de Nederlandse pers regelmatig, veelal emotioneel gekleurde, artikelen over de „pendel” verschenen. De grote belangstelling voor dit verschijnsel is begrijpelijk indien we ons realiseren, dat er in Nederland ca. 300.000 pendelaars zijn, 9,2 pCt. uitmakend van de mannelijke beroepsbevolking. Gezien de omvang van de pendel in bepaalde gebieden, heeft de Minister van Economische Zaken een onderzoek naar o.a. de pendel in geheel Nederland opgedragen aan het Instituut voor Arbeidsvraagstukken te Tilburg en de Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut te Rotterdam; in het kader van dit onderzoek is onlangs een interim-rapport uitgebracht.

Het ligt voor de hand, en dit wordt door eerdere onderzoekingen bevestigd, dat de omvang van de pendel tussen twee gebieden in belangrijke mate bepaald wordt door de vraag naar arbeidskrachten in het aantrekkingsgebied, het overschot aan arbeidskrachten in het expulsiegebied, de reistijd en verschillen in beloning tussen deze gebieden. Uit de studie van het N.E.I. blijkt nu dat voornoemde factoren niet steeds even krachtig werken, maar dat de mate van hun invloed sterk afhankelijk is van de afstand.

Op basis van de gegeven omstandigheden is de invloed van de werkgelegenheidsfactor in het aantrekkingsgebied op de pendelomvang belangrijk en vrijwel constant tot 70 km; daarna vermindert deze invloed. De werkgelegenheid in het expulsiegebied blijkt tot 50 km een dominerende rol te spelen: boven deze afstand neemt deze factor snel in betekenis af. De afstandsfactor is tot 30 km duidelijk dominant; hij neemt in betekenis geleidelijk af tot 50 km, daarna daalt de invloed van de afstand snel. Daartegenover staat, dat de factor „loonverschillen” eerst begint te werken boven 30 km en met de groei van de te overbruggen afstand voortdurend in belangrijkheid toeneemt; boven 70 km is deze factor zelfs bepalend voor de omvang van de pendel. Verder blijkt uit voornoemd interim-rapport, dat, voor geheel Nederland, de pendel boven de 50 km 7,63 pCt. van de totale pendel uitmaakt, overeenkomend met 0,70 pCt. van de mannelijke beroepsbevolking.

De ontwikkeling van de werkgelegenheidsmogelijkheden in een expulsiegebied zal, althans in theorie, tot

effect kunnen hebben, dat de omvang van de uitgaande pendel beneden de 50 km vermindert. Wat de overgangspendel aangaat (nl. die over afstanden tussen 30 en 50 km) moet rekening gehouden worden met de toenemende invloed van de loonverschillen en van de omvang van de „pendelversierselen”. Deze invloed kan slechts worden gecompenseerd door vermindering daarvan. Dit geldt vanzelfsprekend ook en in veel sterkere mate voor de lange afstandspendel. M.a.w. industrialisatie alleen is geen effectief middel om de lange pendel te bestrijden.

De verbetering van de infrastructuur, het in gebruik nemen van snellere transportmiddelen en het verzorgen van meer frequente verbindingen vermindert de reisduur. Hierdoor wordt de arbeidsmarkt ruimtelijk vergroot. Dit werkt ten gunste zowel van het aantrekkingsgebied als van het expulsiegebied. Industrialisatie in het laatste wordt erdoor vergemakkelijkt.

Een geografisch grote arbeidsmarkt heeft niet alleen macro- en micro-economisch grote voordelen maar ook voor de individuele werknemer: de kans op het bekleden van een functie, welke het best past bij aanleg, scholing en mentaliteit, neemt toe, waardoor zowel de arbeidsvreugde als de geldelijke beloning worden gemaximaliseerd. De aan de pendel inherente transportkosten zijn macro-economische verliesposten; de pendel maakt echter grotere productie en verhoging der arbeidsproductiviteit mogelijk. Gezien de omvang van de huidige pendel kan worden aangenomen, dat zowel macro- als micro-economisch de voordelen de nadelen overtreffen. Kunstmatige industrialisatie als middel om een (te) grote pendelomvang tegen te gaan zal, zeker op korte termijn, het nationaal product nadelig beïnvloeden. Hoe de situatie op langere termijn zal uitpakken kan eerst na uitgebreide, kwantitatieve, studies worden bepaald.

Bovenstaande beschouwing is vrijwel geheel op sociaal-economische overwegingen gebaseerd. De pendel heeft uiteraard ook andere belangrijke aspecten: planologische, sociologische enz. Verwacht mag worden dat het I.V.A. en het N.E.I. in hun eindrapport aan deze facetten aandacht zullen besteden.

N.E.I.

J. A. BOURDREZ, jur. drs.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Pendel, een motief voor industrialisatie?, door Drs. J. A. Bourdrez	959	door Drs. E. J. Langendoen met een naschrift van F. S. Noordhoff	968
De Nederlandse octrooiverleningsprocedure en voorstellen tot wijziging daarvan, door Mr. Ir. G. Oudemans	960	Boekbesprekingen:	
Is hoogbouw sociaal een gevaar? door Drs. J. G. van der Ploeg	961	Dr. J. H. Christiaanse: De inkomstenbelasting-vrijstelling voor de internationale ambtenaren bespr. door Drs. P. C. J. Kien	969
Anti-cyclische loonpolitiek, door Drs. E. van Gelder	964	Robert Bordaz: La nouvelle économie soviétique, 1953-1960, bespr. door Jhr. Drs. W. R. I. v. d. Does de Willebois	971
De graanpolitiek van de E.E.G. en de Nederlandse veredelingslandbouw, door Ir. J. F. Jansen ...	966	Mededelingen voor economen	972
Ingezonden stuk:		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	972
Olie-perspectieven voor het Nabije Oosten,		Statistieken	973

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. **Adjunct Redacteur-Secretaris:** J. J. Hartemink.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
 J. van Tichelen; R. Van deputte; A. J. Vlerick.

De Nederlandse octrooiverleningsprocedure en voorstellen tot wijziging daarvan

De Nederlandse Octrooiwet van 1910, thans dus 50 jaar oud, is jong vergeleken met soortgelijke uit midden of eind van de 19e eeuw daterende buitenlandse wetgevingen. Toen men in het begin van deze eeuw de voorbereidingen trof voor de totstandkoming van de Nederlandse Octrooiwet, kon men ruimschoots profiteren van de ervaringen in het buitenland opgedaan. Het strekt de ontwerpers tot eer, dat zij daarvan een eminent gebruik hebben gemaakt. Zij hebben een wet gecreëerd, die heden nog als een van de beste octrooiwetten ter wereld geldt en die voor het Nederlandse industriële leven van enorme betekenis is geweest. De kwaliteit van het Nederlandse octrooi staat hoog aangeschreven en voor de Nederlandse Octrooiraad en de wijze waarop deze octrooien verleent, bestaat allerzegen de grootst mogelijke waardering.

Zoals bekend mag worden verondersteld, wordt een Nederlands octrooi na een grondig vooronderzoek verleend. In de eerste decennia tot aan de tweede wereldoorlog was het aantal binnenkomende octrooi-aanvragen relatief vrij gering, zodat men met de toen bestaande bezetting van de Octrooiraad aan elk van deze aanvragen de voor de verleningsprocedure nodige aandacht en tijd kon besteden, zonder dat er enige achterstand ontstond.

In de oorlog stond het postverkeer met het buitenland stil, zodat slechts zeer weinig aanvragen werden ingediend. Na de oorlog werd door het verdrag van Neuchatel en de daarmee verbandhoudende Noodwet voor Nederland aan velen de gelegenheid gegeven die octrooien aan te vragen die door het afbreken van het postverkeer niet konden worden ingediend. Een en ander had tot gevolg, dat de Octrooiraad werd overstroomd met een zo groot aantal octrooi-aanvragen, dat de behandeling daarvan niet binnen normale termijnen kon plaatsvinden. De verwachting dat in latere jaren de stroom van aanvragen voldoende zou afnemen om de achterstand in te halen, werd niet bewaarheid. Het tegendeel manifesteerde zich. Het aantal aanvragen nam in de jaren vijftig steeds meer toe en de Octrooiraad kon in zijn bezetting daarmee geen gelijke tred houden. De achterstand groeide schrikbarend aan. Het aantal nog niet afgedane aanvragen bedraagt thans meer dan 40.000 bij een indiening van 12.000 aanvragen per jaar.

Deze achterstand heeft voor de Nederlandse industrie ernstige gevolgen. De levensduur van het Nederlandse octrooi begint met de dagtekening, nl. de dag volgende op die waarop de beslissing over de verlening van het octrooi onherroepelijk is geworden. Aan de dagtekening gaat dus de gehele verleningsprocedure vooraf. Vroeger, toen de Octrooiraad geen achterstand had, duurde deze procedure $1\frac{1}{2}$ à $2\frac{1}{2}$ jaar. Thans is als gevolg van de enorme achterstand een duur van 4 jaar normaal en van 10 jaar geen zeldzaamheid. Waar vroeger de afloopdatum van het octrooi ongeveer 20 jaar lag na de indieningsdatum moet men nu met tijdsduren van 22, in sommige gevallen zelfs 28 jaar rekenen. Neemt men verder nog in aanmerking,

dat ongeveer 80 pCt. van de in Nederland ingediende aanvragen door buitenlanders wordt ingediend, dan is het begrijpelijk dat de Nederlandse industrie de groei van de achterstand en de daaraan verbonden consequenties met grote zorg gadeslaat. Dit te meer daar door de vertraagde openbaarmaking voor de industrie het niet te miskennen gevaar zal ontstaan, dat octrooi verleend wordt voor al enige tijd in de handel zijnde produkten of reeds lang toegepaste werkwijzen. Immers, de aanvraag is vóór de openbaarmaking geheim, zodat het niet uitgesloten is, dat de industrie in de onwetendheid van een octrooi-aanvraag van derden investeert in bepaalde industriële activiteiten. Bij vertraagde openbaarmaking zullen deze investeringen in gevaar kunnen komen en derhalve industriële risico's ontstaan, die zouden kunnen worden vermeden bij een vroegtijdige openbaarmaking van de aanvraag.

Hoe raakt men de achterstand kwijt? De beantwoording van deze vraag is zeer moeilijk. Zij kan slechts door verandering van de verleningsprocedure en dus door wetswijziging worden verkregen. Te dien einde heeft de Minister een Staatscommissie ingesteld om een voorstel te doen. Na lang beraad en overleg met de Octrooiraad en de Orde van Octrooigemachtigden is thans een ontwerp-wetswijziging gereed, die de verleningsprocedure zodanig verandert, dat men hoopt de achterstand te kunnen wegwerken zonder de kwaliteit van de verleningsprocedure te verlagen. De verandering gaat uit van het principe dat de verleningsprocedure slechts voor die octrooi-aanvragen moet worden doorgevoerd, die van genoegzaam belang zijn. Het criterium van dit belang moet door de aanvrager en de derden, bij het octrooi geïnteresseerden, worden geleverd. Beiden zullen dus uiteindelijk de vrijheid moeten hebben de verleningsprocedure in te stellen, indien hun belangen dit vereisen.

De nieuwe procedure behelst in het kort het volgende:

1. De octrooi-aanvraag wordt 18 maanden na indiening ter inzage gelegd bij het Bureau voor de Industriële Eigendom.
2. De aanvrager, of na de ter inzage legging van de aanvraag een ander, kan schriftelijk aan de Octrooiraad verzoeken een vooronderzoek in te stellen naar de bezwaren, die op grond van de Octrooiwet kunnen worden aangevoerd tegen de verlening van octrooi op de aanvraag.
3. Na het vooronderzoek deelt de Octrooiraad aan de aanvrager of aan de ander schriftelijk mede van welke bezwaren daarbij is gebleken. Van deze mededeling wordt na de ter inzage legging van de aanvraag in een door de Octrooiraad uit te geven blad kennis gegeven.
4. Na de sub 3. bedoelde mededeling kan de aanvrager, of, zover de aanvraag ter inzage is gelegd, een ander schriftelijk aan de Octrooiraad verzoeken een beslissing te nemen omtrent de verlening van octrooi op de aanvraag. Hiermede wordt de verleningsprocedure ingeleid, die geheel volgens de oude wettelijke regelingen en maatstaven verloopt.

5. Doordat voor de instelling van het vooronderzoek sub. 2 bedoeld en het inleiden van de verleningsprocedure afzonderlijke bedragen moeten worden betaald, is men van mening, dat bijzondere belangen aanwezig moeten zijn, opdat verzoeken daartoe zullen worden gedaan.

6. Indien het verzoek tot inleiding van de verleningsprocedure niet is gedaan binnen 7 jaren na de indiening van de aanvraag, vervalt de aanvraag van rechtswege.

7. De duur van het octrooi is bepaald op 20 jaren te rekenen van de eerste dag per maand, volgende op die waarin de indiening van de aanvraag heeft plaats gevonden.

De hierboven genoemde procedure heeft vele voordelen. Na de indiening van de aanvraag heeft de aanvrager 7 jaren de tijd om na te gaan in hoeverre zijn aanvraag van voldoende belang is om de verleningsprocedure te doen inleiden. Hij kan en moet daartoe eerst het vooronderzoek doen verrichten. Daar dit hem geld kost, zal hij geneigd zijn een positieve beslissing daaromtrent zo lang mogelijk uit te stellen. Hetzelfde kan verwacht worden van de derden, die na de ter inzage legging van de aanvraag, kennis daarvan nemen.

Derden krijgen na 1½ jaar door het ter inzage leggen van de aanvragen kennis van het bestaan van het octrooi-recht en kunnen dus in een vroegtijdig stadium met de eventuele verlening daarvan rekening houden.

De Octrooiraad zal slechts dan het vooronderzoek moeten verrichten c.q. over de verlening moeten beslissen, indien dit verzocht wordt. Men hoopt op de hierboven genoemde gronden dat dit slechts in die gevallen zal plaatsvinden waar het belang van de aanvraag dit wettigt; zodat de achterstand vrij spoedig kan worden ingehaald.

De duur van het octrooi wordt, zoals in het buitenland,

(Advertentie)

gerekend vanaf de indieningsdatum, zodat de Nederlandse industrie geen groter risico loopt dan zij zou doen wanneer zij in het buitenland zou zijn gevestigd.

De vakwereld en de industrie weten, dat de thans ahangig gemaakte voorstellen in de octrooiwereld een novum betekenen en baanbrekend zijn. Zij vertrouwen echter dat hierdoor de grote gebreken van het huidige systeem, nl. de achterstand en de grote risico's voor de industrie, worden opgelost resp. vermeden.

Eindhoven.

Mr. Ir. G. OUDEMANS.

Is hoogbouw sociaal een gevaar?

Inleiding.

Het verschil van mening ten aanzien van de stichtings- en exploitatiekosten van hoge woongebouwen, waaraan in het vorige artikel aandacht werd geschonken, ligt op een geheel ander niveau dan dat ten aanzien van de sociale voor- of nadelen van hoogbouw. Bij het financiële aspect kan men — zoals in het rapport van de Stichting Ratio-bouw — theoretische bewijzen leveren tegen de stelling, dat hoogbouw altijd duurder is, terwijl de praktijk geleidelijk, wanneer men tot hoogbouw in de woningwetsfeer overgaat, ook zal kunnen aantonen, dat de kosten van woongenot niet hoger behoeven te zijn.

Ten aanzien van het sociale facet liggen de zaken veel moeilijker.

De theorie noch de praktijk bewijzen hier veel. Hoogstens zal men later kunnen nagaan, of de sociabiliteit van bewoners van etages nu werkelijk beter of slechter is gebleken dan die van bewoners van hoge woongebouwen. En zelfs dan kunnen er zo veel andere factoren invloed uitoefenen, dat van een exact bewijs niet zal kunnen worden gesproken.

Daarom zullen wij het moeten doen met het afwegen van theoretische voor- en nadelen, waarbij het duidelijk is, dat men in ons land een goed figuur slaat, wanneer men meezingt in het koor van hen, die hoge woongebouwen

„mensenpakhuizen” noemen en die in schrille kleuren de collectivisering en nivellering van onze samenleving door de hoogbouw schilderen. In één adem volgt dan meestal een lofzang op het eengezinshuis, terwijl men het zwijgen toedoet over de etagebouw, die in onze steden het normale beeld van de woningbouw vormt.

Enquêtes over woonwensen.

In het reeds in het eerste artikel genoemde „E.-S.B.”-artikel bespreekt Prof. Van Beusekom een proefschrift van Dr. D. de Jonge: „Moderne woonidealen en woonwensen in Nederland”. Daarin komt een tabel voor van gewenste woningtypen, naar aanleiding van een in Arnhem gehouden enquête. Het resultaat was als volgt:

Gewenst woningtype	Leeftijdsgroep			Onbekend	Totaal
	18 t/m 30	31 t/m 50	51 jaar		
Eengezinshuis	203	456	145	5	809
Benedenwoning	12	21	14	—	47
Bovenwoning	—	3	9	—	12
1e etage	—	2	7	—	9
2e etage	—	—	—	—	—
3e etage	—	1	—	—	1
Flatwoning	16	50	46	—	112
Geen voorkeur of onbekend	5	13	14	—	32
Totaal	236	546	235	5	1.022

Met onverholen genoeg constateert Prof. Van Beusekom, dat 84 pCt. van de ondervraagde gezinnen de voorkeur gaf aan een eengezinshuis of een benedenwoning. En hij voegt er nog aan toe, dat de gezinnen, die een voorkeur uitspraken voor een flat, in grote meerderheid in de hogere huurklassen te vinden waren. Hij besluit: „Dit wettigt de conclusie — een conclusie die door de resultaten van tal van andere onderzoekingen wordt gestaafd —, dat de bevolkingsgroep, die is aangewezen op wat men noemt „de volkswoning”, behoudens een aantal echtparen van oudere leeftijd, vrijwel unaniem de voorkeur geeft aan een woning op de begane grond met tuin”.

De onbevooroordeelde lezer van deze conclusie zal zich wel de ogen hebben uitgewreven. Want wat bewijst deze enquête nu eigenlijk op dit moment, nu de hoogbouw nog zó duur is, dat nog geen 10 pCt. van alle huurders zich de huurprijs kan permitteren? Wat bewijst de enquête ten aanzien van hen, die nimmer in een hoog woongebouw hebben gewoond? Houdt men bijv. ook een enquête onder hen, die nooit oesters hebben gegeten met de vraag: „vindt u oesters lekker?”

Wat de enquête wél bewijst is tweërlei:

1. er bestaat bij zeer velen het ideaal van „een huis met een tuin” (wat een wonder!);

2. er bestaat weinig of geen belangstelling voor etagebouw, hoewel mag worden aangenomen, dat het merendeel der ondervraagden een etage bewoont.

En hier komt nu het knelpunt van al dit soort redeneringen. Het gaat in ons land niet om een keuze tussen het eengezinshuis of de hoogbouw, maar om de keuze tussen etagebouw of hoogbouw. Het is goed om daarbij enkele cijfers te geven over de typen woningen in een grote stad. Op een totale woningvoorraad in Rotterdam van 203.000 woningen, leeft

15 pCt. in eengezinswoningen;

83½ pCt. in etagewoningen (t/m 4 hoog);

1½ pCt. in hoogbouwwoningen.

Uit deze cijfers blijkt wel, dat voor een grote stad het aantal eengezinshuizen vrijwel niets betekent. Een ieder zal begrijpen, dat dit ook voor de toekomst zo zal blijven, zodat wij het probleem — voor de stad althans (voor het platteland ligt dit geheel anders) — kunnen beperken tot de vraag, of sociaal gezien de etagebouw voordeel vertoont ten opzichte van de hoogbouw. Daarbij is het momenteel nog weinig opportuun te spreken over „wensen”, aangezien slechts een zeer klein aantal mensen uit woonervaring weet wat een woning in hoogbouw is. Een enquête heeft pas zin, wanneer men enige tijd in zulk een woning heeft gewoond. Te dien aanzien bestaan ook enquêtes. Als voorbeelden kunnen hier worden genoemd: „Mensen in hoge woongebouwen” (een onderzoek naar het wonen in hoge woongebouwen, v.m. Overschie; Rotterdam), Uitg. Dienst van Volkshuisvesting Rotterdam en „Bejaarden in hoogbouw” (een analyse van de bewoners van het bejaardenflatgebouw te Vlaardingen), Uitg. Dienst van Stadsontwikkeling en Wederopbouw, Vlaardingen.

Uit deze rapporten blijkt:

1. Vooral de gezinnen zonder kleine kinderen en de onvólledige of pseudo-gezinnen stellen het wonen in een hoog woongebouw op prijs.

2. Gezinnen met kleine kinderen prefereren merendeels een benedenwoning, omdat deze kinderen dan meer naar buiten kunnen gaan en toch in het oog kunnen worden gehouden. Een etagewoning echter levert dezelfde problemen op als een woning in hoogbouw:

3. Bejaarden voelen zich merendeels op hun gemak in een hoog woongebouw. Dit was een schokkende mededeling voor de „vooringenomenen”, die steeds hadden beweerd, dat bejaarde mensen „natuurlijk” graag gelijkvloers wonen. Maar nog eens: ook deze rapporten zeggen nog weinig over de woonwensen. Het aantal enquêteerden is nog te gering. Eerst later zal zulk een enquête een objectief resultaat kunnen opleveren.

Wij dienen ons momenteel te beperken tot een meer theoretische benadering, waarbij de volgende vragen moeten worden beantwoord:

1. Geeft een etagewoning meer „privacy” dan een woning in een hoog woongebouw?

2. Werkt het bijeenbrengen in hoogbouw collectiviserend en nivellerend?

3. Bevordert het wonen in hoge woongebouwen de zwak-socialiteit?

„Privacy”.

Reeds hierboven werd gesteld, dat het goed is te onderscheiden tussen stad en platteland. Het platteland kent nog niet in die mate het ruimtetekort, dat de grote en middelgrote stad kent. Daarom zijn er op het platteland nog veel eengezinswoningen en betrekkelijk weinig etagewoningen. In een grote stad zijn er veel meer voorzieningen nodig ten behoeve van het *verkeer* (daarbij inbegrepen het parkeren), de *recreatie* (actief en passief), de *sociaal-culturele instellingen* en de *industrie*. Er blijft dientengevolge in de stad een kleiner areaal over voor woningbouw dan ten plattelande.

Een ander belangrijk verschil, is, dat het doorsnee plattelandsgesin meer een „open” karakter vertoont, terwijl het stadsgezin veel meer „gesloten” is. Een gesloten gezin vraagt meer „privacy” dan een open gezin. Men sluit zich meer af van de burens en leeft een leven *in* het gezin en met diegenen, die men tot dit gezinsleven wil toelaten, waarbij kenen worden gesteld, dat men vaak vrienden meer op prijs stelt dan goede burens. In het midden moet worden gelaten, of de stedeling in dit opzicht een juist ideaal nastreeft. Een feit is het echter, dat de stedeling niet bijster gesteld is op contacten met zijn burens en dus hogere eisen stelt aan „privacy” dan de plattelander. Daarom is het zelfs de vraag, of de stedeling wel zo gelukkig is met een eengezinshuis, dat vlak bij andere eengezinshuizen ligt. Een bungalow of een villa met een grote tuin geeft echter deze „privacy” wel, maar deze zijn slechts bereikbaar voor de „happy few”.

Het begrip „privacy” is moeilijk te omschrijven. Op een conferentie, die het Nederlands Gesprek Centrum aan dit onderwerp heeft gewijd, bleek overigens, dat er een treffende overeenstemming bestond tussen inleiders en conferentiegangers over de feitelijke inhoud van het zelfs onvertaalbare woord „privacy”. Men wenst zijn eigen leven te kunnen leiden (en niet lijden) in het besef, dat ook anderen daar recht op hebben. Wat de woning betreft brengt dat met zich, dat men er zich werkelijk „onder ons” kan voelen en niet gestoord wordt door anderen, hetzij door lawaai, hetzij door nieuwsgierige inkijkkerij. Voorts wenst men niet „gecontroleerd” te worden door de burens: men mag uitgaan en thuiskomen, wanneer men dit wenst en men mag ontvangen wie men wenst. Men behoeft niet bepaalde dingen te doen of te laten terwille van de burens. Kortom, men is vrij.

Wanneer wij nu de verschillende woonmogelijkheden met elkaar vergelijken, dan is het duidelijk, dat sociaal

gesproken het samen-wonen in één woning met anderen (de „inwoning”) in de regel de minsté „privacy” geeft. De vele jonggehuwden, maar de nog veel grotere groep van alleenstaanden weten daarover mee te praten. Terzijde moge hier dan ook nog wel eens worden onderstreept hoe noodzakelijk het is, dat men woningen bouwt voor alleenstaanden, waarbij — gezien het woongerief — als vanzelf de hoge woongebouwen als mogelijkheid moeten worden genoemd, waarbij echter concentratie van alleenstaanden vermeden dient te worden, zo goed als men concentratie van bejaarden moet vermijden. Deze groepen zijn immers volwaardige mensen en dienen dan ook niet geïsoleerd te worden van de anderen.

Maar nu een vergelijking tussen etagebouw en hoogbouw. Het lijkt bijzonder moeilijk te bewijzen, dat etagebouw de „privacy” meer dient dan hoogbouw. Wie levert dit bewijs? Wellicht kan men bij het antwoord op deze vraag ook enige aandacht besteden aan een aantal euvelen, die de etagebouw terzake van de „privacy” vertoont:

- a. de gehorigheid;
- b. het gebruik maken van dezelfde trap, waarbij met name de binnentrappen (met lopers van één der huurders) een „casus belli” vormen;
- c. de geringe gevelafstand tussen de blokken, waardoor lawaai en inkijken een rol spelen.

Zoals gezegd, blijft de vergelijking met de eengezinshuizen en de benedenwoningen achterwege. Alleen een enkele terloopse opmerking: is daar de „privacy” zo verzekerd? Hoe staat het met de gevelafstand? Hoe met het lawaai? Hoe met de tuintjes van buurlieden, die niet zo goed zijn onderhouden? Hoe met „die jongens van hiernaast, die geen opvoeding hebben genoten”? Of is ook hier de romantiek van het platteland met een ver uit elkaar liggende bebouwing aanleiding tot lofzangen? En beseft men wel goed, dat een open gezinsleven andere woonvormen vraagt dan een gesloten gezinsleven?

Collectivisering en nivellering.

Het zijn wel twee woorden, die een democratisch en vrijheidslievend Nederlander aan het schrikken brengen. Gelukkig: het zijn alleen maar woorden, want in de aanvallen op de hoogbouw ondernomen, wordt nimmer ook maar een poging ondernomen te *bewijzen*, dat het wonen in een hoog woongebouw collectiviserend en nivellerend werkt.

Het is niet zo moeilijk de gedachtenfout op te sporen. Men denkt, dat het wonen onder één dak van bijv. 200 gezinnen (bewust is hier een vrij groot gebouw genomen) de mensen tot nummers maakt en tot massa degradeert. Maar dat is dan wel sociologie van de koude grond. Bovendien zit het toch niet in het ene dak!? In een buurt

met 200 woningen in vierlagenbouw uitgevoerd zien de huizen er ook alle eender uit. Wat zou dat eigenlijk? Sinds wanneer is men zo oppervlakkig materialistisch in het denken, dat men meent, dat collectivisme ontstaat door een woonvorm? En zijn er in de hoge woongebouwen in Amerika 'en West-Europa nu werkelijk meer collectivisten dan in de zo gebenedijde etagewoningen?

Wat de nivellering betreft, moet worden gezegd, dat deze bij etagewoningen net zo groot is. Er is echter één belangrijk verschil: met hoge woongebouwen valt stedenbouwkundig meer te doen, bijv. door het situeren van zulk een gebouw in een park of nabij een plas, waardoor er heel wat meer verschil kan worden gemaakt tussen deze woningen dan in de uitermate monotone wijken van drie- en vierhoog, die wij nu al honderd jaar kennen en waaraan sommigen blijkbaar zo gewend zijn geraakt, dat zij de nivellering daarvan niet meer zien.

Zwak-socialiteit.

Het is een bekend feit, dat vooral in onze grote steden een niet onbelangrijk percentage van de gezinnen in mindere of meerdere mate maatschappelijk onaangepast is. Men spreekt van a-sociaal, zwak-sociaal e.d. Wellicht is de minst hatelijke omschrijving nog: probleemgezinnen. In de studies, die hierover zijn verschenen, worden ook percentages genoemd: 3-6 pCt. van de totale stedelijke samenleving. Deze gezinnen zijn niet slechts naar binnen (dus voor het gezin zelf) een ernstig gevaar, maar ook naar buiten. Criminaliteit en baldadigheid brengen aan de gemeenschap als geheel ernstige schade toe.

Waar wonen deze gezinnen? In de regel — zo moet het antwoord luiden — in de buurten, die saneringsrijp zijn. Men vindt ze in de buurten met etagebouw of met eengezinswoningen. Uiteraard nog niet in de hoge woongebouwen, omdat deze nog slechts van recente datum zijn. In elk geval heeft het wonen in een eengezinshuis of in een benedenwoning de a-socialiteit niet kunnen tegenhouden. En zo zal het ook wel gaan met de hoogbouw. Het zou naïef zijn te denken, dat deze a-socialiteit of zwak-socialiteit correleerde met een bepaalde woonvorm. In elk geval ontbreekt daarvan ten enen male het bewijs. Ook hier is het alleen maar vooringenomenheid, die poneert, dat hoogbouw de zwak-socialiteit zou bevorderen.

Wij zijn met de hoge woongebouwen nog slechts aan het begin van de ontwikkeling. Maar voor iemand, die niet geheel een vreemdeling is op het terrein van het sociale en sociaal-culturele werk is het duidelijk, dat juist deze hoogbouw uitstekende mogelijkheden biedt tot preventief maatschappelijk werk en tot velerlei soorten van sociaal-cultureel werk. De service in een hoog woongebouw behoeft zich immers niet te beperken tot een aantal mate-

(advertentie)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

Het is een bron van onrust onder de arbeiders dat de lonen zouden achterblijven t.o.v. de produktiviteitsstijgingen. Er is echter een fundamenteel onderscheid tussen de trendmatige en de conjuncturele produktiviteitsontwikkeling. De richtlijnen voor de gedifferentieerde loonpolitiek betreffen de produktiviteitstrend. Het vermeende achterblijven van de lonen is in conflict met deze richtlijnen en de huidige werkgelegenheidssituatie. Het pro-cyclisch effect van de loonvorming moet in de hausse worden geneutraliseerd door sterilisatie van het ongewenste bestedingseffect. Hiertoe dienen de loonsverhogingen, die de produktiviteitstrend overschrijden, te worden gestopt op een ten name van de individuele werknemer gestelde conjunctuurrekening bij een centrale instantie. Deblokking geschiedt wanneer de corresponderende bestedingsimpuls gewenst zijn. Tegenover een verwijt van eenzijdige bestedingsbeperking kan worden gewezen op een t.z.t. toegepaste eenzijdige bestedingsverruiming. Door het voornoemde systeem zal het te verdelen nationaal produkt sneller toenemen.

Anti-cyclische loonpolitiek

Conjuncturele en trendmatige produktiviteitsstijging.

Volgens de berichten, die dezer dagen met toenemende frequentie in de dagbladen verschijnen, is het een bron van onrust onder de arbeiders, dat de lonen achterblijven ten opzichte van de produktiviteitsstijgingen. Daargelaten of dit juist is en de bron van onrust niet veeleer te zoeken is in de „over-full-employment” van het ogenblik en eveneens daargelaten, of de produktiviteitsontwikkeling het juiste of enige criterium is om als bepalend voor de loonontwikkeling te worden aangemerkt, gaat vorengenoemde uitspraak mank aan een gevaarlijke vaagheid.

Van fundamenteel belang is, of men met produktiviteitsontwikkeling de trendmatige dan wel de conjuncturele ontwikkeling bedoelt. De richtlijnen voor de gedifferentieerde loonpolitiek houden in, dat de lonen de produktiviteitstrend dienen te volgen. In dit kader moeten de lonen

in de hausse dus bij de conjuncturele produktiviteitsstijging achterblijven. Het tegenstuk hiervan is, dat de lonen in de fase van de ongunstige conjunctuur hoger zijn dan overeenkomt met de conjuncturele produktiviteitsontwikkeling, zeker indien ook dan de lonen inderdaad de produktiviteitstrend volgen, hetgeen ongetwijfeld de bedoeling is.

Indien men thans spreekt van achterblijven en tegelijkertijd de richtlijnen voor de gedifferentieerde loonpolitiek niet wil loslaten, dan wekt men bij de werknemers veel te hoge verwachtingen ten aanzien van ophanden zijnde loonsverhogingen. Na de in het algemeen vrij belangrijke verbeteringen van de arbeidsvoorwaarden in de nog maar kort achter ons liggende fase van de eerste ronde van de gedifferentieerde loonpolitiek, waarbij in verscheidene gevallen reeds bij voorbaat toekomstige arbeidsvoorwaar-

(vervolg van blz. 963)

riële voorzieningen als verlichting, liften, hydrofoorinstallatie, gemeenschappelijke antenne. Met name bij zeer grote gebouwen en bij een concentratie van hoogbouw op een klein gebied openen zich vele mogelijkheden van immateriële service.

Tot slot nog een enkele opmerking over hen, die eventueel geschikt zijn te wonen in een hoog woongebouw. Daarbij wordt uitgegaan van de gedachte, dat huishoudingen met kleine kinderen vooralsnog (en onder de huidige omstandigheden) terecht bezwaar hebben tegen hoogbouw. Deze bezwaren gelden overigens in precies dezelfde mate de derde, vierde en vijfde laag van etagebouw, waar men het nadeel van de afstand tot de straat als speelruimte voor de kinderen wel heeft, maar de lift van het hoge woongebouw mist. De volgende categorieën komen in aanmerking: jonge huishoudingen zonder kinderen, gezinnen met oudere kinderen, onvolledige gezinnen, pseudo-gezinnen, bejaarden, alleenstaanden.

Op het totaal aantal huishoudingen bedraagt dit ca. 40 pCt. Theoretisch zou men dus 40 pCt. hoogbouw kunnen toestaan, waarbij men overigens moet rekening

houden met de anti-gevoelens, die spontaan of kunstmatig aanwezig zijn. Veilig is het daarom vooralsnog niet meer dan 20 pCt. in hoogbouw uit te voeren, maar dan merendeels in woning wetbouw teneinde de huren acceptabel te doen zijn.

Conclusie.

Sociaal gezien behoeft hoogbouw geen gevaar te zijn. Het bewijs van het tegendeel is in elk geval theoretisch noch empirisch geleverd. Bij vergelijking met andere bouw dient men de etagebouw te nemen, daar deze — althans voor de steden — het overheersende woontype is. De „privacy” is stellig beter te bewaren in een hoog woongebouw dan bij etagebouw. Hoogbouw werkt niet méér collectiviserend en nivellerend dan etagebouw. Van enige positieve correlatie tussen zwak-socialiteit en een bepaalde woonvorm kan niet worden gesproken. Hoogbouw biedt mogelijkheden tot immateriële service op sociaal en sociaal-cultureel gebied. Vooralsnog beperke men zich in ons land tot 20 pCt. hoogbouw, merendeels uitgevoerd op basis van de woningwet.

Rotterdam.

J. G. VAN DER PLOEG, ec. drs.

denverbeteringen, zoals werktijdverkorting, zijn afgesproken, is er thans in het algemeen slechts zeer weinig, zoal enige ruimte voor verdere verbeteringen in het kader van de richtlijnen beschikbaar.

Het vermoeden is dan ook gerechtvaardigd, dat met achterblijven wordt bedoeld het achterblijven van de lonen bij de conjuncturele produktiviteitsontwikkeling. En dan is er een regelrecht conflict met de richtlijnen voor de gedifferentieerde loonpolitiek niet alleen, maar ook met de huidige werkgelegenheidssituatie, welke nog nauwelijks een verdere tegemoetkoming aan de toeneming van de effectieve vraag naar goederen en diensten gedooft zonder loon- en prijsinflatie en ongunstige repercussies voor de betalingsbalans. Wil men thans de lonen de conjuncturele produktiviteitsstijging op de voet laten volgen, dan vraagt men om de ouderwetse explosieve hoogconjunctuur. Het is daarbij onverschillig, of men dit verlangen wil realiseren via de richtlijnen voor de gedifferentieerde loonpolitiek dan wel via uniforme loonronden.

Loonvorming en loonbesteding.

Uit het laatste blijkt, dat het probleem een algemeen karakter heeft. Het beperkt zich ook niet speciaal tot de huidige toestand op de Nederlandse arbeidsmarkt, maar is als het ware het noodzakelijk begeleidingsverschijnsel van de hoogconjunctuurfase. Dit betekent, dat het probleem om een principiële oplossing vraagt. Het doel moet zijn, het pro-cyclisch effect van de loonvorming in de hausse te neutraliseren en zo mogelijk in anti-cyclische richting om te buigen. Deze doelstelling vereist uiteraard overheidsingrijpen, maar dit kan nauwelijks een bezwaar zijn, gezien het overleg, dat toch ook thans in Den Haag plaatsvindt, ten einde toch vooral te trachten de loonbeweging in de hand te houden.

Te overwegen ware het conjuncturele effect van de loonbeweging te manipuleren door middel van de typisch conjunctuurpolitieke maatregelen van sterilisatie en deblokkering. De gedachte hierbij is, dat niet zo zeer de loonsverhogingen momenteel gevaarlijk zijn, maar de bestedingen. Indien men dus aan de individuele werknemer extra loon wil uitkeren, dan kan dit zonder terstond bestedingen te induceren geschieden op een ten name van de individuele werknemer gestelde rekening bij een centrale instantie, waarbij de aanwending van de aldus afgezonderde middelen monetair en conjunctuurpolitiek verantwoord plaatsvindt.

Loonsverhogingen, die uitgaan boven hetgeen overeen zou komen met de produktiviteitstrend behoeven uit conjunctureel oogpunt niet bezwaarlijk te zijn, indien zij in het loonzakje terecht komen in de vorm van een mededeling van storting op een dergelijke conjunctuurrekening¹⁾. Beëindiging van dienstverband leidt in dit systeem niet tot moeilijkheden, aangezien de individuele werknemer zelf rekeninghouder is. Hoewel een adequaat administratief apparaat tot stand zou moeten worden gebracht en talrijke nevenproblemen zouden moeten worden opgelost, zou het aanbeveling verdienen deze gedachte in overweging te nemen, gezien de belangrijke conjuncturele voordelen, welke aldus te behalen zouden zijn.

¹⁾ De mededeling van storting door de werkgever zal nodig zijn, omdat de centrale instantie, die de conjunctuurrekeningen administreert, waarschijnlijk niet terstond, althans niet in de aanloopperiode, afschriften van de stand der rekening aan de rekeninghouder-werknemer kan verschaffen.

HET
FUNDAMENT
VAN UW
VERMOGEN

ROTTERDAMSCH
BELEGGINGSCONSORTIUM N.V.

ROBECO

BLAAK 10 ROTTERDAM

(Advertentie)

De meest eenvoudige oplossing van het fiscale probleem, welke tevens het administreren van rentebijdragen voorkomt, zou zijn, zo dit uit anderen hoofde mogelijk is, de rente-opbrengst van de rekeningen radicaal te beschouwen als kwijting voor de loonbelasting verschuldigd over de op conjunctuurrekeningen gestorte bedragen. Naarmate de betrokken gelden korter of langer uitstaan, is dan de belastingopbrengst lager of hoger, hetgeen dan tevens uit conjunctuurpolitiek oogpunt gunstig werkt. Ten behoeve van de administratieve eenvoud zou het ook wenselijk zijn de sociale verzekeringsregelingen met betrekking tot de op de conjunctuurrekening afgezonderde loonbedragen buiten toepassing te laten.

Rechtstreekse regulering van een belangrijk bedrag aan potentiële bestedingen komt in dit systeem binnen het bereik van de mogelijkheden, doordat de rekeningelden voor besteding kunnen worden vrijgegeven in perioden, waarin deze impulsen gewenst zijn. In die fase zou wederom een zo groot mogelijke eenvoud in de uitvoering moeten worden betracht. Ingewikkelde deblokkeringsprocedures zullen moeten worden vermeden. De conjunctuurrekeningen dienen ook geen functies te vervullen, waarvan de uitvoering aan particuliere bankinstellingen kan worden overgelaten. Met deze beperking is bedoeld, dat de conjunctuurrekeningen uitsluitend dienen voor het accumuleren van de stortingen door de werkgevers ten name van de werknemers, terwijl in geval van deblokkering het voor besteding vrijkomende bedrag eenvoudig aan de recht-hebbende wordt overgemaakt. Indien in individuele noodgevallen sociale overwegingen benutting van geblokkeerde gelden gewenst zouden doen maken, ware de vorm van kredietverlening op onderpand van het saldo van de conjunctuurrekening te kiezen.

Eenzijdige bestedingsbeperking.

Ten einde bij voorbaat het verwijt tegemoet te treden, dat hier sprake zou zijn van een voorstel tot eenzijdige bestedingsbeperking, zij erop gewezen, dat hiertegenover te gelegener tijd een eenzijdige bestedingsverruiming komt te staan, die dan bovendien de werkgelegenheid op het juiste moment kan bevorderen. Aldus zou, indien het systeem inderdaad systematisch wordt toegepast, de economische ontwikkeling zich nauwer langs het plafond van de economische groeimogelijkheden kunnen bewegen, hetgeen op zichzelf betekent, dat het te verdelen nationaal produkt sneller toeneemt dan anders het geval zou zijn.

Amsterdam.

Drs. E. VAN GELDER.

De vestigingsfactoren voor de melkveeteelt zijn in ons land zo gunstig, dat dit middel van bestaan door hoge graanprijzen niet zal worden bedreigd. Zouden de graanprijzen in Nederland in de toekomst bijv. 2 cent per kg boven die van de goedkope graangebieden komen te liggen, dan zou dit een daling van de bruto-inkomsten van de pluimveehouder met $1\frac{1}{2}$ à 1 pCt. en van die van de varkenshouder met minder dan $\frac{1}{2}$ pCt. impliceren. Met een verplaatsing van de Nederlandse veredelingslandbouw als gevolg van de graanpolitiek van de E.E.G. behoeft weinig of geen rekening te worden gehouden. Bovendien is niet duidelijk, welke gebied in de E.E.G. — ook landbouwkundig gezien — de Nederlandse veredelingslandbouw zou kunnen overnemen. In E.E.G.-verband zal de Nederlandse landbouw mogelijk iets moeilijker aan zijn trekken komen, omdat niet voldoende rekening wordt gehouden met zijn bijzondere belangen.

De graanpolitiek van de E.E.G. en de Nederlandse veredelings-landbouw

Vestigingsfactoren.

De veredelingslandbouw kan dáár ontstaan, waar de natuurlijke omstandigheden — klimaat, bodem, ligging — gunstig zijn. Daarbij is de veeteelt het meest gebonden aan klimaat en bodem. Veebedrijven met geen of zeer weinig grond zijn schaars. De factoren: klimaat, bodem, ligging, zijn in ons land zo gunstig voor de melkveeteelt, dat deze door hoge graanprijzen niet zal worden bedreigd. Anders ligt het voor de pluimveeteelt en de varkenshouderij. Vooral de pluimveeteelt is weinig aan de grond gebonden. Zij kan daar ontstaan, waar bedrijven met een arbeidsoverschot voorkomen, die zonder de veredelingslandbouw een te gering inkomen opleveren. Daarnaast moeten een geschikt klimaat en een gunstige ligging aanwezig zijn. Tevens dienen de boeren, willen zij de veredelingslandbouw met succes beoefenen, uiteraard over de daarvoor nodige ontwikkeling te beschikken.

Het arbeidsoverschot wordt voornamelijk gevonden op de kleine, gemengde gezinsbedrijven. Vandaar dat de varkenshouderij en de pluimveeteelt een grote uitbreiding hebben ondergaan in het oosten van Nederland, in Noord-Brabant en niet op de grotere gemengde bedrijven in de Friese Wouden, evenmin op de landbouwbedrijven in het westen van het land, die toch zeer gunstig liggen voor de aanvoer van grondstoffen (veevoeder), noch in de graangebieden van Noord-Frankrijk, waar de graanprijzen laag zijn. In het belangrijkste industriegebied van West-Duitsland overweegt het kleinbedrijf; de aanvoer van grondstoffen is goedkoop (watertransport) en de afzetmogelijkheden zijn groot. Toch heeft zich hier geen veredelingslandbouw van betekenis ontwikkeld. De reden hiervan moet niet worden gezocht bij de Duitse graanpolitiek, maar bij de industrie. Het arbeidsoverschot in de landbouw wordt namelijk door de industrie, waar vele „boeren” werken, opgevangen terwijl de vrouwen het bedrijf gedeels verzorgen. In Midden- en Zuid-Polen zijn, ondanks de betrekkelijk hoge graanprijzen, op de kleine bedrijven pluimveeteelt en varkenshouderij ontstaan.

Op het kleine gezinsbedrijf „gaat” men vrijwel steeds „door” zolang de bedrijfsuitgaven minus de arbeidskosten

er door de eieren- en vleesopbrengst nog „uit komen”. Juist in ons land met zijn groot geboorte-overschot is het, mede gezien de modernisering ook van het kleinbedrijf, onwaarschijnlijk dat in de naaste toekomst het arbeidsoverschot in de landbouw geheel naar andere sectoren zal kunnen afvloeien. De drang om het inkomen in het eigen bedrijf te vergroten, blijft op onze kleine gemengde bedrijven aanwezig.

De betekenis van een verhoogde graanprijs voor de kostprijs in de pluimveeteelt en de varkenshouderij.

Wanneer de E.E.G. één economisch gebied is, zullen de handels- en overslagkosten niet of weinig verschillen tussen afstanden van 30 of 300 km. De afstand van de graangebieden in Noord-Frankrijk tot Noord-Brabant is gemiddeld 300 km. Nemen wij nu eens aan, dat in de toekomst de graanprijzen in Nederland 2 cent per kg boven die van de goedkope graangebieden zullen komen te liggen. Per jaar is in de pluimveeteelt per hen 60 kg voeder nodig, opfok inbegrepen. In deze 60 kg is ca. 45 kg graan verwerkt. Gaan wij uit van een produktie van 200 eieren dan betekent een verhoging van de graanprijs met 2 cent dat per 100 eieren 45 cent meer aan voederkosten moet worden uitgegeven. De voedergraankosten maken 60 pCt. van de totale uitgaven voor het pluimveevoederpakket uit. De voederkosten betreffen ca. 80 pCt. van de bruto-bedrijfskosten ¹⁾. De Nederlandse pluimveeteelt ligt zeer gunstig voor de aanvoer van dierlijke eiwitten, oliezaden, gras- en luzernemeel enz. De veevoederindustrie is voorts zeer goed toegerust. De hogere voederkosten zullen in totaal niet meer bedragen dan 10 à 20 cent per 100 eieren verpleekt met de goedkope graaninkomen. Dit verschil impliceert een daling van de bruto-inkomsten van de pluimveehouder met $\frac{1}{2}$ à 1 pCt.

In de varkenshouderij is, voor het mesten tot een levend gewicht van 110 kg, in het benodigde voer ca. 240 kg voedergraan verwerkt. Een verhoging van de graanprijs

¹⁾ De berekeningen zijn gebaseerd op het L.-E.I.-rapport VI, no. 324: „Kostprijzen van consumptie- en broedeieren”.

met 2 cent betekent dus een verhoging van de voederkosten van f. 4,80 per 110 kg levend gewicht. De in het voer verwerkte granen maken ca. 55 pCt. van de totale voederkosten uit, terwijl de voederkosten in de varkenshouderij weer ca. 55 pCt. van de bruto-bedrijfskosten uitmaken.²⁾ Evenals de pluimveeteelt ligt ook de Nederlandse varkenshouderij zeer gunstig voor de aanvoer van grondstoffen. Zij kan profiteren van de moderne veevoederindustrie, waarbij nog kan worden gevoegd de goedkope aanvoer van voederzuivelprodukten. Vergeleken met de goedkope graangebieden zullen de totale voederkosten hier ca. f. 0,50 à f. 1 meer bedragen per varken van 110 kg levend gewicht. Dit impliceert minder dan $\frac{1}{2}$ pCt. van het bruto-inkomen. De varkenshouderij zal zich hiervoor niet verplaatsen.

De betekenis van goedkoop veevoeder en van de arbeidstijdverkortung.

In Nederland wordt in de pluimveeteelt zeer weinig — minder dan 5 pCt. — van het benodigde voer op het eigen bedrijf voortgebracht. Door de varkenshouder wordt 5-30 pCt. (gemiddeld mogelijk 20 pCt.) van het benodigde voer op het eigen bedrijf geteeld. Men kan zich indenken dat, wanneer in de goedkope graangebieden een veredelingslandbouw zou ontstaan, bijna geheel gebaseerd op eigen veevoederproductie, deze over aanzienlijk goedkoper voer zou kunnen beschikken (geen handels- en transportkosten). Maar evenmin als de grotere bedrijven in Nederland spoedig zullen overgaan tot varkenshouderij of pluimveeteelt, zal dit elders in de E.E.G. geschieden. De graanprijzen zouden dan t.o.v. de eieren- en de vleesprijzen wel zeer laag moeten worden.

Het bezwaar van deze veredelingslandbouw — afgezien van mestvee — is de sterke gebondenheid van de boer aan zijn bedrijf. Dit bezwaar zal velen ervan weerhouden zich in het avontuur van de pluimveeteelt of de varkenshouderij te begeven. De vooruitgang in de voedingsmethoden en de hoge eisen die tegenwoordig aan de samenstelling van het veevoeder worden gesteld, maken het bovendien niet gemakkelijk zelf zijn veevoeder te bereiden. De toenemende neiging tot specialisatie zal op de veeteeltbedrijven, waar de gebondenheid reeds bestaat, er zeker niet toe leiden, ook nog met de pluimveeteelt of de varkenshouderij te beginnen. Mocht er door andere bedrijfs-systemen ook op de grotere bedrijven een arbeidsoverschot ontstaan, dan zal men een oplossing gaan zoeken in intensievere teelten of in werk buiten de landbouw. Tenslotte laat de steeds voortschrijdende arbeidstijdverkortung ook de boer niet onberoerd. Alleen een zeer sterke economische noodzaak zal de boer in de toekomst nog 60 of 70 uur per week doen arbeiden.

Het houden van dieren vereist bijzondere toewijding. Het grotere bedrijf kan deze, als met gehuurde krachten moet worden gewerkt, gewoonlijk niet geven. Daarom heeft de dierlijke veredelingslandbouw veelal de beste resultaten op de gezinsbedrijven.

De Verenigde Staten.

In de Verenigde Staten heeft de pluimveeteelt zich ontwikkeld nabij de bevolkingscentra, dit ondanks het verschil in graanprijzen, o.a. als gevolg van de kosten van transport over afstanden van 1.500 tot 2.500 km. Niet-tegenstaande de grotere vooruitgang in verpakking,

²⁾ De berekeningen zijn gebaseerd op het L.-E.I.-rapport V, no. 324: „Kostprijzen van varkensvlees”.

vervoeren gebruiksmogelijkheden van de pluimveeteeltprodukten, neemt de concentratie van de pluimveeteelt nabij de bevolkingscentra, zowel absoluut als relatief, nog steeds toe. De varkenshouderij is geconcentreerd op de gezinsbedrijven in de goedkope maïsgebieden (corn-soy-belt). Hierbij dient echter te worden bedacht dat de varkenshouderij zich dáár heeft ontwikkeld en dat zij zich nimmer heeft verplaatst³⁾.

Conclusie.

Het bovenstaande samenvattend, zou men de gevolgtrekking mogen maken dat met een verplaatsing van de Nederlandse veredelingslandbouw als gevolg van de graanpolitiek van de E.E.G. weinig of geen rekening behoeft te worden gehouden. Het is mij bovendien niet duidelijk, welk gebied in de E.E.G., ook landbouwkundig gezien, de Nederlandse veredelingslandbouw zou kunnen overnemen. België en Westfalen - Hannover liggen niet gunstiger ten opzichte van het Duitse industriegebied, terwijl de graanprijzen aldaar zeer weinig van de Nederlandse zullen afwijken. Gebieden ten zuiden en ten oosten van het Duitse industriegebied lijken niet geschikt voor veredelingslandbouw van grote omvang. Daar overheerst het middelgrote bedrijf. De boeren op het kleine bedrijf kunnen op de middelgrote bedrijven en in de bosbouw hun arbeidsoverschot kwijt.

Het risico, dat de Nederlandse landbouw loopt is, dat in E.E.G.-verband niet voldoende rekening met zijn bijzondere belangen wordt gehouden. Daar komt nog bij, dat in de E.E.G. het percentage van de bevolking dat in de landbouw werkzaam is, hoger ligt dan in Nederland. Slechts in landen met een hoog ontwikkelde industrie en handel en met een geringe agrarische bevolking, bestaat de mogelijkheid de landbouw behoorlijk ter zijde te staan, in het bijzonder wanneer financiële offers worden gevraagd ter ondersteuning van de landbouwuitvoer. In E.E.G.-verband zal de Nederlandse landbouw mogelijk iets moeilijker aan zijn trekken komen.

Bovenstaande gedachten heb ik gemeend naar voren te moeten brengen als aanvulling op de vele publikaties — ook in „E.-S.B.” — over de landbouw in de E.E.G. Voorspellingen doen is hachelijk. In het bijzonder geldt dit voor de landbouw, die — in zeer uiteenlopende omstandigheden — wordt beoefend door de, ondanks de verzakelijking, nog sterk aan zijn milieu gebonden agrariër met zijn eigen aard en wijze van reageren op veranderende toestanden. Slechts daar ik de meeste landbouwgebieden in Europa vrij goed ken en met vele van mijn boer-collega's van gedachten wisselde, heb ik het gewaagd enkele problemen aan te stippen.

Tuikwerd.

Ir. J. F. JANSSEN.

BESCHERMING
TEGEN GELD-
ONTWAARDING

„INTERUNIE”

Vraag Uw bank
of commissionair

(advertentie)

³⁾ Zie: „Agricultural Statistics” van het United States Department of Agriculture en Haystead en Fite: „The agricultural regions of the United States”.

Olie-perspectieven voor het Nabije Oosten

Drs. E. J. Langendoen te 's-Gravenhage schrijft ons:

De heer F. S. Noordhoff heeft in zijn artikel „Olie-perspectieven voor het Nabije Oosten” in „E.-S.B.” van 24 augustus 1960 een duidelijk overzicht gegeven van de huidige oliesituatie in dat gebied. Tegen de wijze waarop hij de vele door hem aangehaalde feiten tot een leesbaar geheel heeft aaneengevoegd heb ik dan ook nauwelijks bezwaar. In de tekst van het artikel komt slechts één punt mij aanvechtbaar voor.

Op blz. 849 stelt de heer Noordhoff dat er voor de Arabische Regeringen alle reden is om zich met de oliemaatschappijen te beraden over de afzet van Arabische olie in plaats van hogere olierevenuen te verlangen. Als dit als kritiek is bedoeld dan is deze onjuist, aangezien de Arabische Regeringen niets liever zouden willen dan zich met de afzet van „hun” olie bemoeien. Zij hebben zich herhaaldelijk in die geest uitgelaten. Een dergelijke eis zou echter op grote weerstand van de olie-industrie stuiten.

Bovendien komt het stellen van een alternatief mij hier onjuist voor, aangezien afzet en opbrengst voor de Arabische Regeringen onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Immers, een simpele verhoging van het regeringsaandeel in de opbrengst lijkt onder de huidige omstandigheden onwaarschijnlijk. Elke Regering die hiermee — eenzijdig via een verandering van de belastingwetten of door middel van onderhandelingen — begint, weet dat de olie uit haar land hierdoor minder aantrekkelijk zal worden voor de oliemaatschappijen. Bij een situatie van gelijkblijvende prijzen zal dus slechts een verhoging van de afzet tot grotere revenuen kunnen leiden.

Dat dit inderdaad zo gevoeld wordt blijkt uit de voortdurende pressie van o.a. Irak, Iran en Saoedi-Arabië, op vele persconferenties beklemtoond, tot verhoging van de produktie en afzet van de in deze gebieden gewonnen olie. In sommige van deze landen komt men echter steeds meer tot de overtuiging dat de natuurlijke olierijkdommen niet te vervangen zijn. De olie dient daarom op zo gunstig mogelijke voorwaarden te worden geëxploiteerd. In een situatie van dalende prijzen, zoals die op het ogenblik bestaat, zou er derhalve voor de Arabische landen alle aanleiding zijn om vrijwillig de produktie te beperken. Hierdoor zou kunnen worden bereikt dat het prijspeil werd gehandhaafd. Het is in deze zin dat de „prorationing”-plannen van de Saoedi-Arabishe Sheik Tariqi en de Venezolaanse Minister Alfonzo moeten worden gezien. In het licht van het bovenstaande moet echter worden betwijfeld, of er in dit opzicht genoeg eenstemmigheid onder de producerende landen bestaat.

Hoewel de olie-industrie deze ontwikkeling met aandacht volgt, wijst niets erop dat zij, op grond van deze en andere

pressies, en bloc zou hebben besloten om de produktie in het Midden-Oosten te verminderen of eventueel zelfs stop te zetten. Over het eerste halfjaar van 1960 was de produktie in dit gebied volgens „Petroleum Press Service” van augustus jl. zelfs 13 pCt. hoger dan in de overeenkomstige periode van 1959. Het is in het Midden-Oosten nog niet zo gesteld dat de Arabische Regeringen „om te redden wat er te redden valt” tot een vergelijk met de oliemaatschappijen zouden moeten komen, dat het getij verloopt en dat olieproduktie in het Midden-Oosten niet meer aantrekkelijk zou zijn.

Ik moet dan ook ernstig bezwaar maken tegen het ietwat tragisch aandoende toekomstbeeld dat de heer Noordhoff aan het eind van zijn artikel scheidt. Ik ben het namelijk niet met hem eens dat zelfs de gecombineerde olie-export van Rusland, de Sahara en Libye de oliemaatschappijen aanleiding zou hebben gegeven te besluiten het Midden-Oosten „zonder meer af te schrijven”. Zelfs een summier gebruik van reeds nu bekende cijfers zou naar mijn mening het toekomstbeeld in een aanmerkelijk juister perspectief hebben geplaatst. De verwachtingen zijn namelijk, dat de Sahara tegen 1965 ongeveer 620.000 vaten per dag kan produceren („Petroleum Week” van 13 mei 1960, blz. 42) en Rusland wellicht 500.000 (F.S.N.). Telt men hierbij nogmaals 500.000 vaten per dag als een ruwe schatting voor Libye, dan zal tegen 1965 de te verwachten concurrentie voor het Midden-Oosten ongeveer 1,6 mln. vaten per dag belopen. De produktie in het Midden-Oosten is daarentegen reeds nu meer dan 5 mln. vaten per dag en een produktie van 6 mln. vaten voor 1965 lijkt niet onaanmerkelijk. Op deze wijze gesteld, ziet de concurrentie er lang niet zo dreigend uit als de heer Noordhoff wil doen voorkomen.

Bovendien moet worden bedacht dat de produktiewinst uit de Sahara voornamelijk ten goede komt aan Franse staatsmaatschappijen, terwijl op Russische olie niemand enige winst maakt behalve wellicht de raffinaderij die deze olie verwerkt. De positie van Libye is in dit opzicht nog onzeker, maar de produktie aldaar zou wel zeer winstgevend moeten zijn willen de resultaten van de produktie in het Midden-Oosten worden overtroffen. Voorts zijn nu juist daar verscheidene maatschappijen aan het werk die ook een aandeel in de produktie van het Midden-Oosten hebben. Ik vraag mij dan ook af, of de heer Noordhoff werkelijk meent dat de olie-industrie de onzakelijke beslissing zou nemen om haar meest winstgevend produktiegebied op te geven onder druk van een toekomstige concurrentie die ten hoogste een kwart van haar eigen produktie zal zijn en die ten dele door haar zelf wordt veroorzaakt.

NASCHRIFT

Met het maken van een eenvoudige optelsom van de te produceren, c.q. te exporteren olie in resp. uit het Sahara-gebied, Libië en Rusland mag m.i. de heer Langendoen zich van de zaak, waarom het hier gaat, niet afmaken. Ik denk in dit verband aan een artikel in „De Volkskrant” van 3 maart 1959, waarin over de olie uit het Sahara-gebied werd gezegd dat op een wereldproduktie van 905

mln. ton het aandeel van de Sahara uiteraard niet indrukwekkend is, maar dat het toch wel een „druppel” is die de maat kan doen overlopen. Zo'n druppel — aldus ging het artikel verder — zou ook wel eens kunnen zijn de groeiende olie-export van de Sowjet-Unie naar de westerse landen.

Onderbroken na de tweede wereldoorlog, werd deze

export in 1951 hervat om over 1958 reeds een omvang van 10 mln. ton te bereiken, terwijl over 1959 een nog hoger exportcijfer werd verwacht. En nu brengt „Petroleum Press Service” van september 1960 een artikel: „Russian Export Statistics”, waarin wordt medegedeeld, dat op een produktie van 140 mln. ton 10 pCt. kon worden uitgevoerd naar de vrije wereld en dat over 1965 op een produktie van 230 à 240 mln. ton wordt gerekend. Nemen wij nog in aanmerking, dat de aardgasproduktie in Rusland inmiddels op gang is gekomen, dan valt stellig te verwachten dat de olie-uitvoer eerder meer dan 10 pCt. zal gaan bedragen dan minder. „The Christian Science Monitor” van 1 augustus 1960 spreekt zelfs van 20 pCt. der Russische produktie, te vermeerderen met olie uit Roemenië en Afghanistan, in welk laatste land de Russen rijke bronnen hebben aangeboord.

Over aardgas zou in verband met ons onderwerp heel wat kunnen worden gezegd. Ik volsta echter met eraan te herinneren, dat juist acht jaren geleden de plannen gereed waren gekomen voor het aanleggen van een buisleiding, die aardgas uit het Nabije Oosten zou moeten vervoeren via Turkije en Griekenland naar Parijs. Elke dag gaat daar — aldus een persbericht van 1 september 1952 — 100 mln. kubieke voet aardgas verloren, terwijl de totale produktie van Europa slechts 55 mln. kubieke voet per jaar belooft. Onenigheid onder de Arabische Staten heeft de tenuitvoerlegging van deze plannen verijdeld in een tijd of spoedig daarna, toen de aardgasproduktie in het Sahara-gebied¹⁾ en in Rusland met grote kracht werd ter hand genomen. Eerlang komt een Russische buisleiding tot aan de Elbe gereed en zal de Sowjet-Unie ook aardgas kunnen gaan uitvoeren.

¹⁾ Op de bijzondere betekenis van het aardgas uit de Sahara werd met grote nadruk gewezen in een in januari 1960 uitgebracht rapport van de energiecommissie uit de O.E.E.S.

Men verlieze bij dit alles niet uit het oog, dat het niet alleen aankomt op de hoeveelheid olie die wordt uitgevoerd, doch ook op de vraag waarheen de export wordt gericht. Als wij alleen maar nagaan, welke uitwerking de leveringen van Russische olie aan India hebben gehad, zelfs op de petroleumsituatie in het algemeen, dan kan toch moeilijk worden volgehouden, dat men, wat de Russische export betreft, met een factor van minder belang te maken heeft. De afzetmogelijkheden voor olie uit het Nabije Oosten worden er stellig door beperkt, hetgeen de toch reeds zeer moeilijke positie van dit deel der wereld nog benarder maakt. De Arabische oliedeskundigen hebben reeds duidelijk een grote ongerustheid aan de dag gelegd over de veelbelovende produktie in Libië. Mij speelt hierbij verder een artikel door het hoofd in „Le Monde” van 19 augustus 1958: „Kan het Westen zonder de petroleum van het Nabije Oosten?”, waarin werd herinnerd aan een door het tijdschrift „Occident of Western World” te dezer zake ingestelde enquête en waarin verder werd gezegd, dat uit de ingekomen antwoorden van een twaalfstal petroleumdeskundigen was gebleken, dat de petroleum uit het Nabije Oosten voor de vrije wereld niet meer van vitale betekenis is. Er waren andere belangrijke en . . . veiliger produktiegebieden.

Tenslotte nog dit. Ik schreef in mijn artikel dat de exploratiewerkzaamheden in Libië daarom met zo grote kracht zijn ter hand genomen omdat de oliemaatschappijen „wary of political instability in the Middle-East” waren. Men is er verder niet gelukkig mee dat het beheer over het Suezkanaal in handen is gekomen van een man als president Nasser die zich door zijn haat jegens Israël niet ontziet, besluiten van de Veiligheidsraad met voeten te treden. Imponderabilia? Psychologische factoren spelen ook in de petroleumwereld een niet onbelangrijke rol, naar het mij wil voorkomen.

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

BOEKBESPREKINGEN

Dr. J. H. Christiaanse: *De inkomstenbelastingvrijstelling voor de internationale ambtenaren*. N.V. Uitgevers Maatschappij AE. E. Kluwer, Deventer (1960), 168 blz., f. 9,75.

Dr. Christiaanse heeft met deze dissertatie een belangrijke bijdrage geleverd tot dit probleem waarvoor de internationale en Europese organisaties zich zien geplaatst. Niet alleen neemt de staf van internationale ambtenaren van vele dezer organisaties van jaar tot jaar toe doch ook worden steeds nieuwe internationale en Europese politieke lichamen met weer andere taken in het leven geroepen.

In Deel I van zijn studie behandelt de auteur de internationale en fiscale uitgangspunten voor de positie van deze ambtenaren t.o.v. de inkomstenbelasting. Hij zet in het kort uiteen de drie beginselen van de internationale immuniteiten en voorrechten waarvan de inkomstenbelastingvrijstelling een onderdeel is, nl. de functietheorie, de theorie van de gelijkheid der staten en de theorie van de gelijkheid der functionarissen. Daarna bespreekt hij het veelal gebruikte motief dat vrijstelling van inkomstenbelasting het salarisbudget der organisatie laag houdt, het vestzakbroekzakargument dat t.a.v. de nationale ambtenaren reeds lang is overleefd, en wijst hij erop dat een juiste

verantwoording der middelen vergelijkbare, en dus belastbare, salarissen eist. Eveneens merkt hij op dat de vrijstelling, ofschoon alleen betrekking hebbend op het salaris van de organisatie, de ambtenaren ook een aanzienlijke voordeel kan geven met betrekking tot de belasting over hun overige inkomsten in verband met het progressievoorbehoud: het salaris van de organisatie wordt geheel buiten beschouwing gelaten en de overige inkomsten worden belast „aan de voet”, in plaats van „evenredig” of „aan de top”. Hij verwerpt ook het beginsel der gelijkheid der functionarissen voor de inkomstenbelasting als reden voor belastingvrijdom: de inkomstenbelasting over salaris wordt als regel geheven op basis van woonplaats en niet op basis van nationaliteit, en alle ambtenaren van een organisatie hebben dezelfde fiscale woonplaats, nl. de zetelplaats, en zouden dus ook die gelijkheid bezitten indien er geen belastingvrijdom was.

In Deel II zet hij uiteen de feitelijke situatie t.a.v. inkomstenbelastingvrijstelling voor de ambtenaren van de Volkenbond, de Verenigde Naties en de Europese organisaties. Hierbij mogen wij opmerken dat, ofschoon hij uitdrukkelijk stelt dat de Verenigde Naties als grootste organisatie de meeste aandacht dient te krijgen, de schrijver beter bekend blijkt te zijn met de feitelijke toestand in

Zwitserland dan met die in de Verenigde Staten. Hij stelt bijv. dat de Verenigde Staten geen inkomstenbelasting-vrijstelling voor het officiële salaris toekennen voor Amerikaanse staatsburgers en vergeet daarbij te noemen het grote aantal niet-Amerikanen in dienst der Verenigde Naties die een immigratievisum bezitten en gelijkelijk geen inkomstenbelastingvrijstelling genieten. Hij vermeldt evenmin dat de vrijstelling over hun salaris niet alleen is geweigerd voor de Federale inkomstenbelasting doch ook voor de inkomstenbelasting geheven door de Staat New York en dat deze laatste belasting evenzeer wordt terugbetaald en belast aan de rekening van de Verenigde Staten in de boeken der Verenigde Naties, en tenslotte dat er een ongelijkheid bestaat tussen de Amerikaanse ambtenaren en de niet-Amerikaanse ambtenaren met immigratievisum enerzijds en de overige ambtenaren anderzijds t.o.v. de overige inkomsten: de eerste groep betaalt de belasting daarover „aan de top”, terwijl de tweede groep weliswaar daarvoor in principe niet is vrijgesteld doch slechts „aan de voet” betaalt na vermindering van alle aftrekposten betrekking hebbende op het salaris plus overige inkomsten (of naar keuze volgens het vaste tarief van 30 pCt. voor buitenlanders). Ook komen er enkele onjuistheden of drukfouten voor in het hoofdstuk betreffende de Verenigde Naties, zoals de vrijstelling voor een Amerikaan indien hij een vol jaar in het buitenland heeft gewoond (dit moet zijn 510 dagen) doch deze vrijstelling geldt niet voor de niet-Amerikaan met immigratievisum; N.V. inplaats van V.N. op blz. 69; het bedrag van iets meer dan 1 miljard dollar aan terugbetaalde belasting tot en met mei 1948 bovenaan op blz. 82 (dit moet zijn miljoen inplaats van miljard). Waarschijnlijk door gebrek aan gegevens wijdt de auteur wel een hoofdstuk aan de belasting op overige inkomsten bij de Europese organisaties doch er ontbreekt zulk een hoofdstuk voor de Verenigde Naties.

Deel III, de Analyse van de Problematiek, is een uitstekende verhandeling, waarin alle meningen en feiten worden getoetst op hun rationaliteit. Het is werkelijk jammer dat Dr. Christiaanse zijn proefschrift niet in de Engelse taal heeft geschreven, zodat meer gedelegeerden, vooral de Engels sprekende, zich met zijn studie vertrouwd zouden kunnen maken; de toezegging, dat een resumé in het Frans of Engels zal worden gegeven in een internationaal tijdschrift is een schrale troost.

De auteur verwerpt de functietheorie als reden voor de inkomstenbelastingvrijstelling voor de internationale ambtenaar: de ambtenaar behoeft niet te worden beschermd tegenover de fiscus van de zetelstaat. Wij kunnen hierbij beamen dat bij de Verenigde Naties dit inderdaad nooit een politiek probleem heeft geschapen. Ten aanzien van de financiële gelijkheid der staten zou het volgens de schrijver in principe niet alleen moeten gaan om de inkomstenbelasting geheven door de zetelstaat over de salarissen der internationale ambtenaren, doch ook om de andere financiële voordelen, die aan de zetelstaat ten gunste komen door de vestiging van de internationale organisatie. Over de theorie van de gelijkheid der functionarissen merkt de auteur op dat deze gelijkheid ook zou worden bereikt door een stafheffing of door een andere gelijke belasting op het salaris. Zonder vrijstelling door de zetelstaat zouden alle ambtenaren naar het woonplaatskenmerk vallen onder het inkomstenbelastingstelsel van de zetelstaat. Van zetelstaat tot zetelstaat zijn er verschillen en deze zouden de overplaatsing van ambtenaren kunnen bemoeilijken. Doch Dr. Christiaanse wijst erop, dat er ook andere verschillen

bestaan, zoals in de kosten van levensonderhoud doch dat daar de vergoedingen meestal aan zijn aangepast. Ofschoon de Verenigde Naties de belangrijkste internationale organisatie is, neemt de auteur als voorbeeld de West Europese Unie, terwijl juist voor de Verenigde Naties en haar gespecialiseerde Organisaties een gedetailleerd systeem van „post adjustments” reeds jaren bestaat!

De schrijver bepleit de belastingheffing ook met zijn opvatting dat „de internationale ambtenaren fiscaal vergeleken moeten worden met de nationale ambtenaar, hetzij werkend op nationaal niveau, hetzij op internationaal niveau, zoals de diplomaten” en een vergelijkbaarheid van de salarissen eist belastbaarheid. Hij is voorstander van een stafheffing op het (bruto) salaris en deze stafheffing ziet hij als een delegatie aan de internationale organisatie van het recht van belastingheffing door de deelnemende leden-staten, welke staten op grond van hun wezen als staat de bevoegdheid hebben belasting te heffen: het belastingrecht is publiekrecht in de zuiverste vorm. Door deze delegatie beperken de staten slechts naar vrije keuze hun fiscale soevereiniteit. Deze delegatie moet dus bij verdrag, geratificeerd door de leden-staten, worden geregeld en de stafheffing van de Verenigde Naties op grond van een resolutie van de Algemene Vergadering als „staffregulation” en daarbij als deel van de arbeidsovereenkomst tussen de organisatie en haar ambtenaren, is onjuist. Hij verwerpt de nationale heffing op grond van de feiten, dat deze laatste heffing een bron van (meer) ongelijkheid tussen de leden-staten zou zijn, het onderwerpen van ambtenaren, geen staatsburgers der zetelstaat zijnde, aan het fiscale regime van deze staat zou betekenen, en het overplaatsingsbeleid zou bemoeilijken. Een stafheffing door de internationale organisatie heeft het voordeel van de gelijkheid der staten en de gelijkheid der functionarissen doch dient „in een onberispelijk juridisch kleding”, d.w.z. delegatie bij geratificeerd verdrag, te worden gehuld en „een reëel karakter” te hebben. Betreffende dit laatste mogen wij opmerken, dat de stafheffing van de Verenigde Naties uniform is voor alle ambtenaren en alleen progressief is naar de hoogte van het salaris: er wordt niet gedifferentieerd naar burgerlijke staat, aantal kinderen en andere maatstaven van draagkracht (bijv. hoge medische, studie- of interestkosten), terwijl zulks voor „een reëel karakter” vereist is.

In het laatste hoofdstuk komt de auteur terug op de geprivilegieerde positie van de internationale ambtenaar t.a.v. inkomstenbelasting op zijn overige inkomsten (bijv. van effecten) en wijst hij hierbij vooral op de situatie in Zwitserland waar de niet-Zwitserse ambtenaren door de Zwitserse fiscus (federale en kantonale) niet worden belast. Hij rapporteert niet over de situatie in de Verenigde Staten waar ook de niet-Amerikaans internationale ambtenaren belastbaar zijn ofschoon slechts „aan de voet” of, naar keuze, a raison van 30 pCt. Dr. Christiaanse acht een systeem, waarbij de overige inkomsten door de staat, waarvan de ambtenaar staatsburger is, het meest wenselijke en meent dat „er gerede aanleiding is te veronderstellen, dat de origine staten de fiscaal meest juiste weg zullen behandelen”, d.w.z. rekening houden met het salaris. Dit betekent echter ongelijkheid tussen de zetelstaatfunctionarissen en de niet-zetelstaatfunctionarissen, welke laatsten, met een salaris aangepast aan de in de regel hoge kosten van levensonderhoud in de zetelstaat (bijv. Genève, New York, Parijs, Montreal), dan vaak voor een zeer hoog progressief tarief zouden worden belast door hun origine

staat („evenredig” of „aan de top”) in plaats van voor het lager tarief in de zetelstaat. Om die reden verdient naar ons gevoelen uniforme heffing door de zetelstaat de voorkeur, zodat er ook voor de overige inkomsten gelijkheid der functionarissen wordt bereikt. Door terugstorting van de door de zetelstaat geïnde belasting op de overige inkomsten

zou dan tevens gelijkheid der staten worden verkregen.

Wij hopen, dat Dr. Christiaanse zijn studie van dit probleem wil voortzetten en aanvullen, en dat te zijner tijd een herziene druk, doch dan in de Engelse taal, het licht mag zien.

New York.

P. C. J. KIEN.

Robert Bordaz: La nouvelle économie soviétique, 1953-1960.
Bernard Grasset, Parijs 1960, 284 blz.

Sinds de lancering van de sputniks is er onrust ontstaan over de stand van de Westerse wetenschap en daarna — vooral sinds de openlijke economische oorlogsverklaring van Chroeststjov in Novosibirsk (herfst 1959) — ook over de economische expansie. Een „summing up” van de vele reorganisaties, economische plannen en prestaties van de Sowjet-Unie is daarom welkom. Robert Bordaz heeft hiertoe een belangrijke poging gedaan, zodat zijn boek niet onvermeld mag blijven.

Het werk is ingedeeld in twee delen; het eerste deel draagt als titel: „Les étapes de la déstalinisation”, het tweede heet: „Les problèmes économiques fondamentaux”. Het boek heeft voornamelijk een informatief karakter; het houdt zich dus minder bezig met kritiek op projecten en Russische cijfers. Bordaz heeft echter een zeker evenwicht weten te bewaren door hier en daar Westerse visies en berekeningen op te nemen.

Door de bovengenoemde gebeurtenissen — sputniks enz. — is de aandacht in het Westen wel wat eenzijdig geconcentreerd op de groeipercentages van het bruto nationaal produkt. Alhoewel dit aspect niet met name in het boek wordt behandeld, blijkt uit de loop der gebeurtenissen in de Sowjet-Unie dat de samenstelling van het bruto nationaal produkt even belangrijk is. De planning is sinds 1957 dan ook in zoverre gewijzigd, dat informatie aangaande de gewenste samenstelling der produktie binnen vastgestelde marges via de sovnaechozen (regionale economische raden) kunnen worden doorgegeven van „beneden” naar „boven”. Door verder het privé-initiatief te stimuleren en contacten toe te staan tussen bijv. de produktiemiddelenindustrie en haar cliënten — waardoor wordt bereikt dat de produkten beter voldoen aan individuele eisen van uiteenlopende bedrijven — is de deur opengezet voor een ontwikkeling, waarvan het beloop niet is te voorzien. Wanneer immers de beoordeling van de samenstelling van de produktie wordt gedelegeerd, bestaat de kans dat eveneens een bemoeienis ontstaat met de verdeling der investeringen.

Op theoretische gronden geschiedt deze verdeling aldus, dat de produktiemiddelenindustrie steeds voorrang krijgt boven de consumptiegoederenindustrie. Men noemt deze sectoren, in de economie resp. sector 1 en 2. Er wordt gestreefd naar een accumulatiegraad van 25 pCt., d.w.z. de verhouding tussen netto-investeringen en nationaal inkomen zou dit percentage moeten aanwijzen. In Amerika wordt betwist of dit percentage onder Stalin werd gerealiseerd (bijv. door A. Bergson). Van de investeringen zou 5 pCt. moeten worden besteed aan het circulerend kapitaal en 20 pCt. aan nieuwe produktiemiddelen; sector 1 wordt hierbij dus bevoorrecht.

Dat de verdeling der investeringen over sector 1 en 2 niet geheel bevredigend wordt geacht, blijkt uit de aan-

hang van de groep-Malenkov, uit de reorganisaties en vooral uit de plannen die op het 21ste congres — januari 1959 — werden onthuld. De Poolse Prof. Minc had trouwens reeds vroeger de knuppel in het — theoretische — hoenderhok geworpen, door met name deze kritiek in het openbaar te lanceren op het economisch congres te Moskou in november 1957. De tegenwind die hij oogstte was heftig, maar ongetwijfeld kon deze kritiek worden gelucht, aangezien verschillende Russische economen eenzelfde opvatting waren toegedaan.

Intussen is de samenstelling van het bruto nationaal produkt mede afhankelijk van grootte en groei. Verschillende berekeningen zijn gepubliceerd over de economische expansie in de Sowjet-Unie; enige zeer goede tabellen in het besproken boek geven hiervan een indruk. Men geraakt hier in het algemeen snel in een statistische jungle, die onder een veelheid van getallen geen enkel inzicht toestaat. Groeipercentages van het nationaal inkomen, het bruto nationaal produkt, de industriële expansie en de produktiviteit worden vaak door elkaar gebruikt. De Russische cijfers geven daarbij reden tot grote aarzeling. Tot 1952 werd het groeipercentage samengesteld uit indices, die gewogen waren met prijzen uit 1926-27, een tijd waarin alle toenmalige „nieuwe” produkten uiteraard een grote waarde vertegenwoordigden, maar die sindsdien aanzienlijk in prijs zijn gedaald. Ze behielden nadien echter toch hun vroeger relatief gewicht bij het berekenen van de indices. In 1952 werd dus gecorrigeerd, maar de nieuwe cijfers (van 1952 af) hebben de vorige onjuiste reeks als basis behouden. Dit leidt tot een jammerlijke chaos. Daarbij komt dat men zich bij produktiecijfers baseert op bruto-productiewaarden, terwijl in het Westen slechts de toegevoegde waarde in aanmerking wordt genomen. Wagenfuhr heeft de cijfers met Westerse maatstaven gecorrigeerd en kwam aldus tot een industriële expansie van jaarlijks 8 pCt. (geldend voor de laatste jaren). Dit resultaat wijkt echter weer weinig af van de Russische cijfers, die juist beneden de 9 pCt. liggen.

De presentatie van de verschillende berekeningen is in dit boek zeer duidelijk. Zo wordt een vergelijking opgenomen tussen de groeipercentages van de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten van 1950-1951 en een extrapolatie van 1957-1970. De tabel is samengesteld door de Amerikaan Colm, die een toeneming van het bruto nationaal produkt voor de Sowjet-Unie verwacht van 6 pCt. per jaar, tegen 4,4 pCt. voor de Verenigde Staten. Aangezien voor de jaren 1950-1957 dit laatste percentage 3,6 bedroeg, vraagt men zich af op grond waarvan de Verenigde Staten een dergelijke sprong vooruit zouden maken.

Behalve aan deze verschijnselen en aan de zeer interessante discussies die momenteel gaande zijn over het waarde- en prijsprobleem, schenkt het boek uitvoerig aandacht aan de reorganisaties en de feitelijke resultaten van de vijfjarenplannen, benevens aan de overschakeling naar en werking van het zeven- en vijftienjarenplan. Twee grote pro-

blemen, die krachtig zijn aangepakt, zullen hier nog kort worden vermeld.

Daar is vooreerst het landbouwvraagstuk. De veestapel, die in een deplorabele toestand verkeert, kan slechts worden uitgebreid als de agrarische sector voldoende producten oplevert. Aangezien slechts 10 à 11 pCt. van de totale oppervlakte bebouwbaar is en daarenboven de vruchtbaarste gronden niet liggen in streken met het gunstigst klimaat, was het een aanzienlijke opgave de produktiviteit op te voeren. Men koos een extensieve oplossing, door van 1954 tot 1956 36 mln. ha in ontginning te nemen. De oogsten, die van de nieuwe gronden binnenkwamen, waren wisselvallig, doch vormden een welkome aanvulling: 34,6 mln. ton granen in 1956, 16,7 mln. ton in 1957, „goede oogsten” in 1958 en 1959. Deze hoeveelheden zijn juist voldoende om enig overschot te behalen. Sinds 1956 is men overgegaan tot een intensiever bebouwing.

Over de huizenbouw worden eveneens gegevens verstrekt. Zo kwam in 1955 25 pCt. van de totale huizenbouw door privé-initiatief tot stand. Dit was mogelijk door ruime kredieten van het bankwezen en van de — rijke — colchozen. Enerzijds werd hierdoor het staatsapparaat ontlast, anderzijds vormt deze privé-bezigheid een voor de Overheid welkome stimulans tot „gedwongen sparen”. In 1960 zal in totaal 130 mln. m³ worden gebouwd, hetgeen bij een bevolking van 210 mln. neerkomt op een woonruimte van 0,62 m³ per persoon. Men kan zich voorstellen wat het effect, psychologisch gezien, van een dergelijke prestatie is — ongeacht de soms schrikbarende kwaliteit van de huizen die in de stormachtige groeicijfers niet tot uitdrukking komt.

Als bezwaar tegen het boek kan worden aangevoerd, dat slechts een korte periode wordt behandeld, hetgeen het gevaar van voortijdige conclusies in zich bergt — iets waartoe Bordaz zich overigens niet laat verleiden. Het boek wekt de indruk, dat men te maken heeft met een luidruchtig naar welstand groeiende gemeenschap, behept met onverbloemde agressieve neigingen, die het Westen verre voorbij zal streven. Op langere termijn gezien is er evenwel geen aanleiding voor een dergelijke conclusie. Zoals Rostow aantoonde in zijn boek: „The stages of economic growth” (1960), ligt de Sowjet-Unie nog ver achter bij bijv. de Verenigde Staten en wordt deze achterstand in bepaalde sectoren zelfs nog groter. Deze conclusie, gebaseerd op berekeningen van G. Warren Nutter, komt overeen met de conclusies van Drs. J. A. Links in een artikel over „De economische expansie van de Sowjet-Unie in verhouding tot de ontwikkeling in de Westelijke wereld” in „E.-S.B.” van 26 november 1958. Ook Colin Clark keert zich scherp tegen voortijdig pessimistische conclusies in zijn — nog niet verschenen — boek: „The real productivity of Soviet Russia”. Clark berekent een long-term groeipercentage van 1,2 per jaar tegen een percentage van 2,3 (vanaf 1890) voor de Verenigde Staten.

De conclusies van Bordaz zijn zeer sober: hij verwacht dat het element van een wedstrijd speciale nadruk zal leggen op de efficiency van het economisch systeem en dat men daarom in de Sowjet-Unie gedwongen zal zijn nog meer privé-initiatief en vrijheid toe te laten dan in geschied. Hierdoor zullen de Sowjet-Unie en het Westen een toenadering te zien geven, die met het oog op het opkomende China wellicht tot verder samengaan kan leiden.

Amsterdam.

Jhr. W. R. I. v. d. DOES DE WILLEBOIS, ec. drs.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Accountantsdag van het N.I.v.A.

De jaarlijkse Accountantsdag van het Nederlands Instituut van Accountants vindt plaats op 14 oktober a.s. in het Kurhaus te Scheveningen.

In de ochtendbijeenkomst zal het woord worden gevoerd door Prof. Dr. J. Tinbergen, hoogleraar aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam. Prof. Tinbergen zal spreken over het onderwerp „Nederlands relatieve welvaartspositie, vroeger en nu”.

Tijdens de middagbijeenkomst zal een discussiegroep het preadvies bespreken, dat de heer P. C. Breek, lid N.I.v.A. te Eindhoven heeft uitgebracht over het onderwerp „De functionele plaats van de administratie in de bedrijfshuishouding”.

De discussiegroep zal bestaan uit de heren Prof. Dr. A. Mey te Amsterdam, voorzitter; P. C. Breek te Eindhoven, inleider; W. van Bruinessen, ec. drs. te Egmond aan Zee; Prof. L. van Kampen Jr. te 's-Gravenhage; J. F. Meijeraan te Naarden en F. D. Zandstra, ec. drs. te Amsterdam.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De stijging van de goud- en deviezenreserves van De Nederlandsche Bank blijft voortgaan. Zou men aanvankelijk kunnen veronderstellen, dat de banken nog slechts het lopende overschot op het betalingsverkeer met het buitenland naar de Centrale Bank afstoten, thans is wel zeker, dat zij ook haar buitenlandse geldmarkt-uitzettingen gedeeltelijk doen repatriëren. Hoofdmotief hierbij is een zodanig ruime kasvoorraad te vormen, dat de op korte termijn verwachte betalingen, w.o. in het bijzonder van belastingen aan de Staat, soepel geëffectueerd kunnen worden. Een bijkomende factor is de onzekerheid die in de laatste jaren steeds in de tijd voorafgaande aan de jaarvergaderingen van het I.M.F. op de valutamarkten heerst. De ongewisheid t.a.v. de Deutsche Mark speelde hier thans minder dan de mogelijkheid, dat de marge tussen hoogste en laagste notering van de Amerikaanse dollar zou worden verwijfd. Het zijn dan ook alleen de uitzettingen in de Verenigde Staten die in de veilige schoot van De Nederlandsche Bank terugkeren. In het bijzonder de in New York vervallende bedragen komen voor repatriëring in aanmerking, omdat herbelegging geen zin heeft. De op drie-maandsschatkistpapier te maken rente bewoog zich in de week van 19 t/m 24 september onder aftrek van de „swap” tussen 1,46 en 1,77 pCt., in de hieropvolgende week tussen 1,11 en 1,37 pCt. Ter vergelijking: januari-papier doet op de Nederlandse markt ca. 2 pCt.

De teruggestroomde valuta verhogen niet de neutrale deviezenreserves, doch wel de liquiditeit van het bank-

RECTIFICATIE.

In het artikel van Prof. Dr. J. B. D. Derksen over de meting van de arbeidsproduktiviteit in „E.-S.B.” van vorige week, moet in de formule van Paasche (1) op blz. 941, linkerkolom bovenaan, q_0 worden vervangen door q_1

wezen. Dat deze liquiditeiten niet tot aanbod op de binnenlandse discontomarkt leiden, blijkt wel hieruit, dat de noteringen vrijwel ongewijzigd blijven. Het disconto op bijv. driemaandspapier handhaaft zich al geruime tijd op de bovenvermelde 2 pCt. met in de laatste dagen een uiterst bescheiden afwijking tot $1\frac{15}{16}$ pCt. Wel wordt deze rente opgehouden doordat behoorlijke bedragen naar de Schatkist stromen in ruil voor biljetten.

Kapitaalmarkt.

In de Verenigde Staten is men meer en meer geneigd de economische situatie aldaar als een „rolling adjustment” te karakteriseren. De beurs in Wall Street heeft hiervoor kennelijk al reeds lange tijd een fijne neus gehad. De aanhoudende flauwe stemming, zich uitend in een koersdaling, die het Dow Jones gemiddelde voor industrials van 685 begin januari op 580 op de laatste dag in september heeft gebracht, is de normale koersontwikkeling bij een zodanige economische situatie.

In Europa houdt de hausse onverminderd aan. Is dit een van de redenen waardoor de Europese beurzen groter weerstand bieden, een andere is dat, althans in ons land, het aanhoudende spaaroverschot nog versterkt door de opbrengst van naar het buitenland verkochte effecten voortdurend op zoek is naar beleggingsmogelijkheden. Dat een belangrijk deel van deze middelen zich tot de obligatiemarkt wendt, is niet waarschijnlijk. Een daling van het rendement zou hiervan een duidelijke afspiegeling zijn. Hiervan is echter geen sprake. Waarschijnlijk vindt een belangrijk deel der gelden onderdak bij de spaar- en handelsbanken. Men vindt hier, in het bijzonder bij laatstgenoemde, een aantrekkelijke rente, loopt geen koersrisico en omdat bij belegging in effecten geen opvragingsbeperkingen bestaan, kan men onmiddellijk elke mogelijkheid aangrijpen.

De levensverzekeringsmaatschappijen hebben de waarde van hun beleggingen in het eerste halfjaar 1960 met f. 404 mln. zien stijgen. Hiervan ging f. 150 mln. naar de onderhandse markt; de hypothecaire vorderingen namen met f. 104 mln. toe. In de effectensector steeg het bezit met f. 58 mln.; yoegt men hierbij de inschrijvingen in Grootboek en Schuldregister, dan komt men tot f. 106 mln. Of ook bij deze groep instellingen de onbelegde gelden stijgen, zoals ik kortgeleden t.a.v. de beleggingsfondsen kon contateren, vertelt de Telstrook, waaraan bovenstaande cijfers zijn ontleend, ons helaas niet.

De Minister van Binnenlandse Zaken blijft t.a.v. het rentegamma op zijn stuk staan. Ook de beperkte afwijking van de regels die bij de jongste introducties ter beurze van eerst kort geleden onderhands uitgegeven gemeenteleningen nodig was om de afstand tussen markt en gamma te overbruggen, wordt niet getolereerd. De 2 pCt. provisie, die bij openbare emissies wel is toegestaan, mag bij de introductie niet worden toegepast. Haarlem en Breda slipten nog net door de gammamazen heen.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	4 jan. 1960	H. & L. 1960a)	23 sept. 1960	30 sept. 1960
Algemeen	372	438 -317	401	399
Intern. concerns	547	661 -462	574	572
Industrie	268	360 -231	333	330
Scheepvaart	187	189 -149	171	169
Banken	190	238 -177	228	223
Cultures, enz.	154	160 -134	151	149

Bron: A.N.P.—C.B.S.

Aandelenkoersen.	4 jan. 1960	23 sept. 1960	30 sept. 1960
Kon. Petroleum	f. 179,20	f. 125,40	f. 126,20
Unilever	809	799	781½
Philips	835½	1.200	1.211
A.K.U.	514	503½	495
Kon. Ned. Hoogovens .	900	876	848
Van Gelder Zn.	270	325	335
H.A.L.	186½	146½	143
Amsterd. Bank	340	428	424
Ver. H.V.A. Mij-en ...	166	147	147¼

New York.

Koersgem. aand.		23 sept. 1960	30 sept. 1960
Dow Jones Industrials	679	585	580

Effectieve rendementen obligaties.

	Gem. looptijd	8 jan. 1960	23 sept. 1960	30 sept. 1960
3 pCt. Invest. cert.	4 jr.	3,73	3,63	3,61
4¼ pCt. Ned. 1959 ...	12½ jr.	4,48	4,36	4,31
3¼ pCt. Ned. 1955 I . . .	17½ jr.	4,31	4,21	4,21

a) Zo nodig herleid voor kapitaalswijzigingen (emissies, bonusen, enz.)

Bron: Amsterdamsche Bank, Wekelijkse Rendements- en Koersvergelijking.
C. D. JONGMAN.

STATISTIEKEN

HOOFDPOSTEN VAN DE GECOMBINEERDE BALANSEN VAN DE 33 REPRESENTATIEVE, RESP. 4 GROTE NEDERLANDSE HANDELSBANKEN ¹⁾

(in miljoenen guldens)

	33 banken ²⁾		4 banken		29 banken	
	juni 1960	juli 1960	juni 1960	juli 1960	juni 1960	juli 1960
Kas, Ned. Bank, kasiers, giro-inst.; uitgezette daggeldleningen	796,2	722,6	449,7	425,9	346,5	346,7
Nederlands schatkistpapier	1.290,6	1.469,1	1.828,0	1.941,7	573,2	638,0
Nederlandse schatkistcertificaten	1.110,6	1.110,6				
Ander overheidspapier (incl. buitenlands schatkistpapier)	422,5	394,7	219,9	227,8	202,6	166,9
Bankiers (nostro) ³⁾	1.464,0	1.540,7	1.061,0	1.114,3	403,0	426,4
Debiteuren, Overheid ⁴⁾	313,7	278,2	241,9	213,6	71,8	64,6
Debiteuren, overige ⁵⁾	3.981,4	4.094,3	2.530,0	2.589,9	1.451,4	1.504,4
Deposito's en spaargelden ⁶⁾	3.248,0	3.487,6	2.063,3	2.214,4	1.184,7	1.273,2
Creditsaldi van banken ⁷⁾	575,6	535,3	380,4	349,4	195,2	185,9
Creditsaldi van cliënten ⁸⁾	4.788,2	4.740,6	3.298,2	3.308,9	1.490,0	1.431,7
Opgenomen gelden ⁹⁾	100,0	205,1	1,4	74,4	98,6	130,7
Balanstotaal	10.787,5	11.001,1	6.963,1	7.131,5	3.824,4	3.869,6

¹⁾ Bron: De Nederlandsche Bank N.V.

²⁾ Amsterdamsche Bank; Nederlandsche Handel Mij. (Ned. bedrijf); Rotterdamse Bank en Twentsche Bank.

³⁾ Voor de 33 handelsbanken is een meer gespecificeerde opgave verschenen in de Ned. Staatscourant en zal worden opgenomen in de Maandstatistiek van het financieelwezen.

⁴⁾ Nostro-saldi bij banken in binnen- en buitenland.

⁵⁾ Kredietverlening aan Nederlandse provincies, gemeenten en waterschappen.

⁶⁾ Wissels, voorschotten tegen effecten en schatkistpapier; kredietverlening onder garantie van Nederlandse overheidslichamen; voorschotten aan kredietinstellingen; kredietverlening aan ondernemingen waarin is deelgenomen; kredietverlening aan anderen.

⁷⁾ Deposito's voor één maand of langer, spaargelden of gelieerde spaarbank.

⁸⁾ Creditsaldi van banken, loro en overige creditsaldi van banken.

⁹⁾ Creditsaldi van cliënten in guldens; creditsaldi in valuta.

¹⁰⁾ Opgenomen daggeldleningen; andere opgenomen gelden.

WERKLOOSHEID, AANVULLENDE WERKGELEGENHEID EN OPENSTAANDE AANVRAGEN VAN WERKGEVERS

	31 mei 1960	30 juni 1960	31 juli 1960	31 aug. 1960
Mannelijke arbeidsreserve	34.500	31.500	34.500	30.000
w.v. werklozen	28.600	26.300	29.800	26.200
arbeiders op aanvullende werken	5.900	5.200	4.700	3.800
Mannelijke arbeidsreserve gesplitst naar enkele der belangrijkste beroepsgroepen:				
Bouwvakarbeiders	3.400	2.800	3.500	2.400
Metaalbewerkers	1.100	900	2.600	1.700
Landbouwpersoneel	3.600	3.600	3.300	1.800
Handel'spersoneel	1.100	1.000	1.000	1.000
Verkeerspersoneel	1.700	1.200	1.200	1.300
w.v. hotelpersoneel	500	300	300	400
Kantoorpersoneel, ambtenaren en onderwyzend personeel	1.400	1.300	1.500	1.700
Losse arbeiders	4.300	4.000	4.100	3.200
Minder geschikt	15.100	14.200	14.200	14.100
Mannelijke arbeidsreserve gesplitst naar provincie:				
Groningen	4.600	4.800	4.100	2.700
Friesland	3.500	3.300	3.500	2.900
Drenthe	4.100	3.800	4.400	3.700
Overijssel	2.700	2.400	2.800	2.400
Gelderland	2.500	2.200	2.600	2.300
Utrecht	1.200	1.000	1.500	1.200
Noord-Holland	3.700	3.300	3.800	3.900
Zuid-Holland	4.800	4.200	4.900	4.500
Zeeland	1.800	1.700	1.500	1.200
Noord-Brabant	4.000	3.400	3.900	3.700
Limburg	1.600	1.400	1.500	1.500
Werkloze vrouwen	3.400	3.300	4.400	4.900
Openstaande aanvragen van werkgevers	91.900	107.800	115.300	108.400
w.v. voor mannen	54.300	66.500	73.900	68.900
voor vrouwen	37.600	41.300	41.400	39.500

¹⁾ Gegevens afgerond op honderdtallen.

²⁾ De „minder geschikt” zijn sedert 31 januari 1956 niet meer in de cijfers der bedrijfsklassen begrepen, doch wel in de totaalcijfers mannen en vrouwen.

Bron: Statistisch Bulletin C.B.S.

PRODUKTIE-INDEXCIJFERS ¹⁾

(1953 = 100) ²⁾

Omschrijving	Jaar-gemiddelden		febr. 1960	mrt. 1960	april 1960	mei 1960	juni 1960	juli 1960
	1958	1959						
Aantal arbeidsdagen ³⁾	23½	23½	23	25	22½	22	23	23½
Algemene indexcijfers van de nijverheid ⁴⁾ :								
Algemene produktie-index	126	138	145	163	154	162	163	148
Idem, gecorrigeerd voor seizoen en lengte van de maand ⁵⁾			154	154	158	162	159	154
Indexcijfers per bedrijfsklasse:								
Bouwmaterialen en aardewerk	114	122	108	121	132	142	144	136
Chemische nijverheid (excl. aardolieprodukten)	136	145	153	165	155	153	154	
Leder- en rubbernijverheid	120	137	140	147	140	137	140	130
Mijnbouw	110	113	109	120	120	126	121	123
Metaalnijverheid	138	164	183	209	200	211	214	
Papierindustrie	129	144	152	176	152	146	169	
Textielnijverheid	108	112	116	128	114	115	116	
Gas, elektriciteit en water	141	151	168	172	154	153	147	149
Voedings- en genotmiddelenindustrie	118	120	108	127	127	137	138	

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ De wegingscijfers hebben betrekking op 1949.

³⁾ Onder arbeidsdagen worden verstaan alle dagen, met uitzondering van de zondagen, nieuwjaarsdag, 2e Paasdag, Hemelvaartsdag, 2e Pinksterdag en de beide Kerstdagen. Zaterdag zijn als halve dagen geteld.

⁴⁾ Exclusief bouwnijverheid.

⁵⁾ Zie voor de berekeningswijze Statistische en econometrische onderzoeken, 4de kwartaal 1958.

Bij Coöp. Ver. Boekhoudbureau en Accountantsdienst van de Z.L.M. U.A., wordt gevraagd

Drs. in de Economie
met kennis van de Landbouw
of
Landbouwkundig Ingenieur
met economische studierichting.

De functionaris zal worden te werk gesteld op de bedrijfs-economische afdeling en zal zelfstandig diverse bedrijfs-economische onderzoeken moeten instellen.

Sollicitaties te zenden aan de Directeur van genoemd bureau, Wijngaardstraat 29 te Goes.

Persoonlijk bezoek alleen na oproep.

KARTRO KARBON

LET OP DE GROTE VOORSPRONG OP ALLE ANDERE KARBONSOORTEN.

CARBOREX

met SILICONOL-B

N.V. KARTRO

Klovenburgwal 47, Amsterdam-C.,
Tel. 22.33.11 (3 lijnen).

SPAAR VEILIG - SPAAR BIJ DE N.H.M.

Bescherm uw spaargelden tegen brand, inbraak en verlies. Uw besparingen zijn veilig op een spaarrekening bij de N.H.M. Wij vergoeden over uw spaartegoed

3¼ % rente tot f 30.000,--

U kunt zonder opzegtermijn ten laste van uw spaartegoed effecten kopen en uw belastingaanslagen in termijnen laten betalen.

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ

U reageert op
annonces in
„E.-S.B.”?

★

Wilt U dat
dan steeds
kenbaar maken!

Efficiency

bespoedigt uw contacten met gegadigden.
Indien uw telefoonnummer in uw annonce moet
worden opgenomen, vermeld dan tevens het **NETNUMMER**

Het nog al maar snel toene-
men van het aantal abon-
nees van het weekblad

wijst er wel op hoezeer dit
beleggingsadvies-orgaan, dat
specifiek de belangen van
de particuliere belegger be-
hartigt, in een behoefte
voorziet.

Te verwonderen behoeft dit
eigenlijk niet, want Bel-Bel
tracht volledig objectief te
zijn; het is in begrijpelijke
taal geschreven en zeer
overzichtelijk van indeling.

**Vraagt toezending van gratis
proefnummer.**

★

Abonnementen (per jaar
f. 19,—; p. kwartaal f. 5,50)
kunnen elk kwartaal ingaan
en dienen te worden opge-
geven bij de Administratie
van „Bel-Bel”, Postbus 42,
Schiedam.

N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN EINDHOVEN

Ten behoeve van de

Centrale Administratieve Staf

in het bureau voor bedrijfseconomisch/administra-
tief onderzoek wordt gevraagd een

accountant

(lid N.I.V.A./V.A.G.A.)

met ruime belangstelling voor bedrijfseconomische
problemen, of een

bedrijfseconoom

met ruime ervaring in de praktijk van de Admini-
stratie.

Voor de betreffende vacature wordt gezocht naar
een medewerker die belangstelling voor het ont-
wikkelen van nieuwe ideeën op het gebied van be-
drijfseconomie en administratie kan verenigen met
praktische zin ten aanzien van de toepassingsmoge-
lijkheden. Daarbij zullen de problemen herhaal-
delijk in internationaal verband tot oplossing ge-
bracht moeten worden.

*Schriftelijke sollicitaties te richten aan de Afdeling
Personeelzaken, Willemstraat 20, Eindhoven, onder
ESB 60228.*

....en hun auto?

Een Austin, natuurlijk!

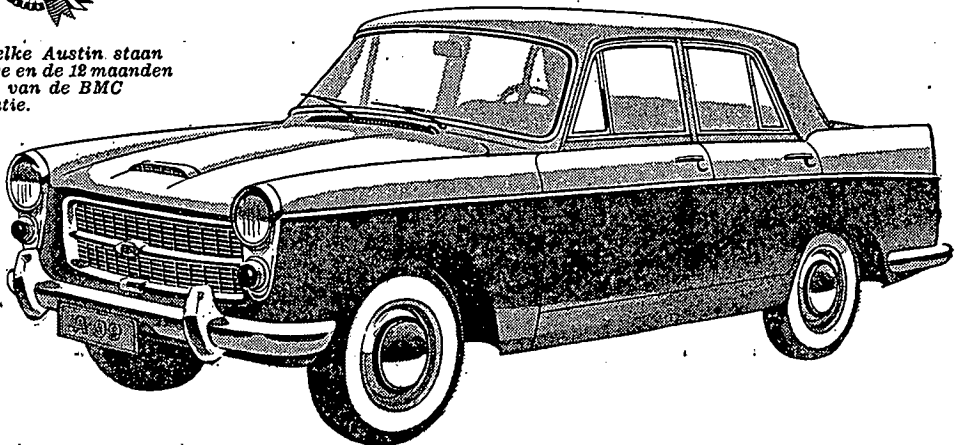
Stijvolle gratie in vorm en lijn... de robuuste kracht van een zware Austin Healey 6 cylinder sportwagenmotor.... de luxe, het comfort, de perfectie van een Europees topproduct.... ziedaar de Austin A 99

AUSTIN *A negen en negentig* WESTMINSTER

- 6 cylinder motor 112 pk • 3-versnellingsbak met overdrive • dubbele carburateur • Servo-bekrachtigd remsysteem • schijfremmen vóór
- Ook te leveren met vol-automatische versnellingsbak.

Achter elke Austin staan de service en de 12 maanden garantie van de BMC organisatie.

Op aanvraag zenden wij U gratis een uitgebreide kleurenfolder alsmede de unieke Floriade-kaart, die in vele kleuren een fleurig beeld geeft van de bloemen- en bloesempracht van Nederland.

R.S. Stokvis & Zonen N.V.

62817 8